

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelseskrift

til

den offentlige Examen

i

Ribe Kathedralskole

1848.

Indhold.

1. Efterretninger om Byen Ribe (11te Samling). Af P. Adler, Adjunkt.
2. Skoleefterretninger for 1847—48. Af E. H. V. Wendtjen, Rektor.

Ribe 1848.

Trykt hos Chr. sal. Høphoff.

Efterretninger

angaaende

B y e n N i b e .

Ellevte Samling.

Af

Peter Adler,

Adjunkt.

Indhold.

Tillæg til 5te og 6te Samling (Krigene 1643—45 og 1657—60.)

I.

Om de af Byen erlagte Brandffatter og andre Afgifter i 1644—45.

I Programmet for 1836, hvor jeg meddelte de Beretninger og Notitser denne Krig angaaende, som jeg til den Tid havde forefundet i Raadstue-Arkivet her i Byen, har jeg anført, at de Svenske strax i det første Indfald under General Leonhard Torstensons egen Kommando, umiddelbar efter Besættelsen af Ribe-By og Riberhuus-Slot, den 10. Januar, paalagde Byen en betydelig Brandstat, „for at holde den fri for Brand og Plyndring“,¹⁾ hvilket ogsaa alt Terpager har berettet.²⁾ Men denne Brandstats Størrelse kunde jeg den Gang ene ved Gissninger og Beregninger efter de mig

---

1) se det anførte Program, som indeholder Efterretninger angaaende Byen Ribe, 5te Samling, Pag. 25—26.

2) Ripæ Cimbricæ 727, „Sveci Duce Wrangelio arcem aggrediuntur et invadunt, civibus arma sua in curia deponere & decem mille thaleros né incendium fieret exsolvere coactis. Denne Wrangel maa da have været den, især senere, berømte svenske Feldtherre, Carl Gustav Wrangel, og ikke Byens og Landets senere Udsuer, Oberst Helmutth Wrangel: Han var da Gen.-Major, og har vel været her i Byen, men neppe paa den Tid: se Prog. 1836 Side 15, Num. 2.

da bekjendte Data kun saa omtrentliggen bestemme; ej heller vidste jeg Noget om Maaden, hvorpaa den erlagdes, af hvem den indkrævedes, om den ene ydedes i rede Penge, eller om ogsaa i Kostbarheder og andet Equivalent, o. s. v. Om Alt dette indholde de af mig senere foresundne Regnskaber, Skattelister og andre Papirer mere eller mindre fuldstændige Oplysninger, hvormed jeg vil begynde disse smaa Tillæg til hin udførligere Afhandling om hin uhykkelige Krig.

Skatten, der blev paalagt alt i Januar, var paa 9000 Rdl. eller 13,500 Slette-Daler¹⁾); den udrededes i 2 Terminer, den Ene paa 6000 Rdl., som opkrævedes strax; den Anden paa 3000 Rdl. senere²⁾, men dog, som det synes, endnu i Januar³⁾. Skattemønten her i Byen var bestemt efter Mark og Skilling, saaledes at de høist beskattede vare ansatte til 5 Mark, de lavest til 2 s.⁴⁾. Til Udredelsen af Brandskatten bestemtes, at der af hver Mark Skat skulde betales 30 Rdl. til den første, og 15 til den 2den Termin.

- 1) Den Første beregnet, som nu, til 48 sh., den Sidste til 32. I daglig Handel og Brug regnedes almindelig efter den Sidste, og i Regnskaberne finder jeg altid Rirdalerne, naar de undertiden anføres, omskrevne til Sl. Daler, med de Udtryk „er udi Slette Penge“ eller „er udi Mønt“.
- 2) Disse 2 Terminer benævnes ofte, f. Ex. i Restans-Listerne, den første og den sidste, eller den store og den lille Brandskat.
- 3) Det kan sluttes af Overskriften paa en Restans-Liste: „Aff Brandschatterne, som Skulle haffue weritt wdlagt wdi Januari Maant 1644.“
- 4) Byens Skatsekning beløb sig i det Hele til omtrent 220 Mark. Den høist Beskattede (5 Mark) maatte altsaa betale 225 Rdl. Brandskat.
- 5) Se ogsaa herom Progr. for 1838 (om Krigen 1657—59) i Indledningen, hvor jeg af Revisions Antegninger har anført og oplyst adskillige mig tidligere ubekjendte eller uklare Punkter.

Da en stor, og vel den største, Del af Indbyggerne ikke havde rede Penge til at udrede den første Del, som uopholdelig skulde erlægges, ikke Faa ogsaa vare bortflygtede: saa maatte de, der nogenlunde formaade det, gjøre Forskud, navnlig de mest velhavende Kjøbmænd, Geistligheden og Enker efter forhen afdøde Geistlige¹⁾, hvorom mere længere hen.

Da rede Penge endnu ikke vare at tilvejebringe i tilstrækkelig Mængde, opfordredes enhver til at udlevere sit Solvtoje²⁾ og andre Kjøstbarheder, hvorfor denne Skat ogsaa oftere kaldes Solvskatten³⁾. Af Varer finder jeg kun at være leveret Klæde og Sko⁴⁾. Baade Solv og Penge opkrævedes og oppebæres af nogle af de anseeligste blandt Byens Borgere, hver i sin Fjerding⁵⁾; disse leverede Alt igjen til de 4 fjendtlige Regiments-Kvartermestere, hvad Solvet angaaer nok kun i Deposito, thi det synes igjen at være tilbageleveret, da Penge vare bragte tilveje⁶⁾. Af de af disse

- 1) Geistligheden synes ellers ikke at have været sat i Skat, i det mindste finder jeg dem ikke anførte paa de Skattemister, der er kommet mig for Dje. Verdslige Embedsmænd forekommer ikke i Listen paa dem, som have gjort Forskud. Lænsmanden, Gregers Krabbe, var bortrejst, ligeledes maaske nogle Andre, som Slotsfriværen, Herkabsfogden; Borgemeesterne og Raadmændene vare Kjøbmænd og Algerbrugere og høre altsaa under disses Rubrik. De Dvrige (selv Byfogden) vare den Tid kun af mindre Betydning.
- 2) At det ikke er sket frivillig, men at de ere blevne tvungne til Udeliveringen, synes ikke urimeligt efter Opkrævningsmaaden.
- 3) Udenpaa det strax herefter omtalte Regnskab er skrevet: Byen, anbelangende Solvskatten til Swensken.
- 4) Det er dog tvivlsomt, om disse Artikler ere blevne beregnede til Afdrag i Skattens Betøb. Muligt ere de blevne rekvirerede foruden Skatten. Med Sko var det i det mindste vistnok Tilfældet.
- 5) Byen var, og er vel endnu, delt i 4 Fjerdinger: 1ste, St. Hans, St. Klemens og sidste Fjerding.
- 6) Bevisstæderne for alle de her anførte Data findes i et Dokument, som følger fuldstændig aftrykt strax herefter. Det hedder deri

Borgere aflagte Regnskaber, har jeg kun truffet paa et, som er gjort af Lauritz Baggesen¹⁾, en af de 4 Mænd, som opkrævede Skatten i 1ste Fjerding. Af dette vil jeg meddele nogle Uddrag for at vise, hvor stor en Mængde vel det Solv udgjorde, som Købmænd og andre Borgerfolk her i Byen vare Eiere af for 200 Mar siden²⁾.

„Hvis jeg haver Opbørn udi den Brandschatt til Guenschen som efterfølger:

Haffuer jeg Opbørn aff Christen Brendum 56½ Lod Solff a 3 Mk. er 28 Rdl. 1 Ort, 33 Lod a 2½ Mk. 13 Rdl. 3 Ort, 7½ dito 3 Rdl. 3½ Ort, 8 Lod dito a 2½ Mk. 3 Rdl. 1 Ort 8 ø. Rede Pending 3 Rdl. 1 Ort 4 ø.³⁾

Jens Bryndum 99 Lod solff a 3 Mk. 49 Rdl. 2 Ort. Noch rede Pending 3 Rdl. er 52½ Rdr.

Peder Jacobsen 2 pund ÷ 4 Lod Solff 30 Rdl., Skatten 10 Rdl. Noch wdi Nixdaler 23½ Rdl., 3 Guldringe 11½ Rdl. er 75 Rdl.

Hans Koster 77 Lod Solff 38½ Rdl.

Jørgen Nielsen 54 Lod Solv a 3 Mk. 27 Rdl. Hans Skat 4 Rdl. sich hand tilbage 1 Rdl. er 30 Rdl.

hvis (hvad) som bleff taftt paa Weeten aff Solffschatten, da den bleff igien wdlenerit.

- 1) En af Byens fornemste Købmænd og Studehandlere, senere ogsaa Raadmand og Pengemeester. Se om ham Program 1846, og især om Beskyldningerne mod ham om Handel og anden Forstaaelse imed Tjenden, Pag. 33—36 og Bilag 69—77. Han boede paa Torvet i den nuværende Gæstgivergaard „Hôtel de Buxtehude“.
- 2) Det er naturligtvis kun enkelte af de høist ansatte, samt nogle Andre, hvis Venævnelser tyde paa, at de har hørt til den simple Borgerklasse, som jeg anfører.
- 3) Rigsdaleren deltes i 4 Ort, og naar Taler er om Rigsdalere, regnes gjerne efter Ort; men om Dalere efter Mark.

Anders Sachobsen 81½ Loeb Solf a 3 Mk. 40 Rdl. 3 Ort, Redepenge 2 Ort. Hans Fog og hans Moders schatt 41 Rdl. 1 Ort.

Johan Radtkef¹⁾ 42 Loeb Solf 21 Rdl. Redepenge 24 Rdl. er 45 Rdl.

Gorgen Struck 203 Loeb Solf 101½ Rdl. Rede Penge 71 Rdl. Hanns og hans Moders schatt 172½ Rdl.

Jacob Maller 15¾ Loeb 7 Rdl. 3 Ort. Redepending 7 Rdl. 12 ß.

Peder Raadefougit 52 Loeb Solf 26 Rb. 11 Loeb 5½ Rdl. 1 Guldring 6 Rdl. 37½ Rdl.

Easten Duffen²⁾ 121 Loeb Solf 60 Rdl. 2 Ort, sit hand tilbage 2 Ort. 60 Rdl,

Risebeth Lyndings 68½ loeb Solff 34 Rdl. 1 Ort. Redepenge 3 Rdl. 1 Ort er 37 Rdl.

Michel i Peer Dovens Gade 7½ Rdl.

Joen Gardener 8 Loeb Solf 4 Rb. Redep. 7 Rdl. 1 Ort.

Thomas schreder Solff 3 Rdl. 3 Ort.

Jens Terp 31 Loeb solff 15½ Rdl. Redepenge 14 Rdl. 3 Ort. Hanns Skatt 4½ Rdl. 34 Rdl. 3 Ort.

Johan Pouck Apotheker 94 Loeb Solff 47 Rdl. Redepenge 43 Rdl. 90 Rdl.

Jep Poulsen Bilsklef³⁾ 30 Loeb Solf 15 Rdl. Redepenge 50. Hans Skatt 10 Rdl. er 75 Rdl.

Peder Bagesen⁴⁾ 162½ loeb Solff 81 Rdl. 1 Ort. Pending 8 Rdl. 3 Ort er 90 Rdl.

1) sevre Raadmand, døde 1659 af Pesten.

2) Han var Købmand. Senere ogsaa Raadmand, „R. M. Toldep“ efter W. Bagesen, døde i Pestens Tid 1659.

3) Ogsaa han var Raadmand og døde i Pestens Tid, ligesom ogsaa Apothekeren J. W., om hvem mere siden.

4) Om denne Mand og Beskyldningerne mod ham for Forræderi, se

Andreas Frischjuster¹⁾ 17 Rod Solf 8½ Rdl., 2 Gulbringe 5 Rdl., Redpenge 31½ Rdl., i Alt 45 Rdl.

Soffren Bryndum 48 Rod Solf 24 Rdl. Redpenge 13½ er 37½.

Anders Suan²⁾ 56½ Rod Solf 28 Rdl. 1 Ort. Redpenge 24½ Rdl. er 52½ Rdlr.

Peder Slussen³⁾ Solf och Pendinge 45 Rdl.

Christen Matteler⁴⁾ Solf och Penge 7 Rdl.

Lauritz Baggesen Solf och Penge 105 Rdl.

Dyborn Skatt af Carsten Slussen⁵⁾ 48½ Rdl.

Summarum paa min Dyborjel er udi Solff och Penge hver Rod solff 3 Mk. — Er — 1830 Rdl. 1½ Ort.

Herpaa haffuer Jeg betald Quarttermester 62 Pund 22½ Rod Solff. Belober som jeg det haffuer Entfaaget 2004½ Rod er at Regue 1002 Rdl.

Leuerede jeg hannem Redpenge 811 Rdl. 5 Mk.

beholdt jeg hos mig udi Pendinge 10 Rd.

Bleff forlist paa Wegten paa Solffuet — 8 Rdl.

Vente jeg Byen en Solff Kanne weiget 44 Rod, noch 4½ Rod er 48½ Rod.

Rester mig her aff: Af Byen 19 Rdl. 9 ø.

Leuerit fra Lauritz Baggesen."

Vrog. 1836, Pag. 36—38. Han døde 1650 og var baade Købmand og Tolder.

- 1) Denne Mand, som ogsaa kaldes Anders Verlohren, synes at have været en Mand, Raadet har stølet paa og brugt meget, navnlig til Sendelser, f. Ex. til Oberst Rothenburg i Leiren ved Mendsborg, som vi siden ville se. Foruden ovennævnte Afgift har han leveret 45 Par Sko, da han var Skomager.
- 2) Raadmand og Pengeimester, siden Borgemester fra 1617—57.
- 3) Peder Slussen Noed var Borgem. fra 1650 til 1660.
- 4) Dette Ord har jeg i Vrog. for ifjor, hvor det ogsaa forekommer, ment betydede Naalemager. Andre have troet deri at finde et jydsk Almue-Navn paa Gjørtler.
- 5) Han er ogsaa nævnet ovenfor. Hele hans Skat, hvis det ellers er den samme Mand, har været 108½ Rdlr.

De fleste Skomagere have leveret Sko enten for den hele eller for en Del af deres Andel af Skatten, da der var paalagt Byen at levere et Antal Sko, 400 Par, formodentlig foruden de 9000 Rdlr. Herover have vi endnu et fuldstændigt Regnskab med Overskrift: „Anno 1644 in Januarii¹⁾ leverit disse efterskreffne Schomagger Sko og Penge til Contribucion“. Af dette ses, at der af 22 Skomagere er leveret 292 Par Sko og 27 Rdl. i Penge, for disse er der købt 54 Par, desuden købtes 55, saa at der altsaa i Alt leveredes 401 Par²⁾.

Om Inddrivelsen af Restancerne af denne og de øvrige Skatter i denne Krig vil jeg dels tale længere hen, dels maa jeg henvise til de Oplysninger, jeg i Programmet for 1838³⁾ af Revisionens Antegnelser har meddeelt herom, og især om den Rod, Raadet har havt med Tilbagebetalingen af de gjorte Forskud, de Klager og droje Bebrejdelser, det har maattet døje i denne Anledning. Det har derfor opfat en

- 1) Altsaa paa samme Tid som Brandskatten.
- 2) Regnskabet ender med: „Paa de først leverit Sko bleff fortaldt of til Skaade 1 Vahr“. Nogle Skomagere, som havde leveret Sko for mere end deres Skatteandel, fik Penge igjen. Nogle Uddrag vil jeg meddele til Oplysning af det Uuførte og som curiosa: „Andreas Henningsen 18 Vahr Scho, Penge 1½ Ort — 9 Rld. 1½ Ort. Hans Nielsen Skom. leverit 34 paar schu, leverit hannem igjen Penge 12 s. — 16 Rdl. 3½ Ort. Niads Hermansen leverit 15 Vahr scho — 7½ Rdl., NB. resten endnu 15 Rdl.; (derefter senere tilføjet) opboren 29 lod Sølf, 13 Rdl. 14 s. opboren i Penge Resten. Aldam frischuster 6 Par schu leverit Penge dertil 4½ Mk. — 3 Rdl. 3 Ort. Lauris Hansen Schomager ydt 5 Vahr schue. Resten af begge Skatter endnu Penge 5 Rld. noch leverit 3 Vahr. Andreas frischuster leverit 45 Paar Schou o. s. v.“
- 3) Pag. 5—7. Programmet handler vel egentlig om Krigen 1657—60; men i Indledningen, hvor Byens Tilstande i Aarene mellem begge Krigenes (Kildres, have hine Oplysninger fundet Plads.

Opgjørelse af det hele Regnskab, baade Indtægt og Udgift¹⁾. hvilkens især synes stilet paa at afbevise den Bestyrelses, at der i det Hele er indkommet Mere, end der er udgivet. Jeg vil her lade den afstrykke fuldstændigt og ordret²⁾, da den giver en ret god Oversigt over det Hele, indeholder adskillige ikke uinteressante Enkeltheder, navnlig en Liste paa en Del, der have gjort Forskud og paa dettes Beløb, og endeligen paa flere Steder foran af mig er anført som Hjemmel.

„Fortegnelse paa hvad (hvis), som er oppebaaret af de tvende Brandsfatter, som blev lagt til Svenskens Krigsfolk, udi og efter Svenskens Tid.

Forst annammet af den første Fjerding udi rede Penge, Solv og Klæde efter de 4 Mænds Regning, som stete paa Riber Raadhus 164* d. ³⁾	3056¼ Rdl. 21 ß.
Rok af Restans	278 — * *
Stem som salig Peder Baggejen ⁴⁾	
af denne Fjerding (Fjering) skal have annammet af adskillige Personer	
	51 — 2 Mk. 10 ß.
Af S. Hans Fjerding, først	1422 — 34 ß.
af Restans	282 — 4 Mk. 2 ß.
Af S. Clemens Fjerding først Penge	1399¼ — 6 ß.
af Restans	243 — 17 -
Af sidste Fjerding opbaaren Penge	1753¾ — 16 -
af Restans	148 — 2 -
Summa lat. 8614¼ Rdl. 10 ß.	

1) Den er uden Underskrift, ogsaa uden Dato, men er uden Tvivl ikke ældre end 1654.

2) Dog med forandret Retsskrivning, for at lette Læsningen for Alle, da Dokumentet ikke er saa kort.

3) Uarskallet og Dagen er ikke helt udfyldt.

4) Vi se heraf, at dette Regnskab er efter 1650, da P. B. døde det Aar.

Nok oppebaaren som fornævnte Brandskatter af adskillig
Personer er bleven forstrakt, først:

Af Borgemeester Anders Svane i Selsv	
og Penge	60 Rdl. ÷ 4 β
— B. Peder Dlusfen ¹⁾	50 —
— Jøp Poulsen Bilslef	50 —
— Laurits Baggesen ²⁾	50 —
— Niels Jacobsen Honum, Klæde	13 — 3 — 8
— Giertrud Sorgen Lustrups	60 —
— Lisebet Lødings	20 —
— Hans Jesen Kiergaard	10½ Rdl. 12 β.
— Maren Farups	50 —
— S. Jørgen Ibsen	20 —
— Christen Mikkelsen	7½ —
— Else Jens Mikkelsen	100 —
— Jens Adamsen Smidt	7½ —
— Hans Sofrensen	20 —
— Mikkil Knudsen Klæde for	45 — 2 Mk.
— Jens Jespersen	40 —
Nok oppebaaren af Hans Friis ³⁾ , Penge	200 —
Klæde for	152 —

1) Disse to vare Borgem., da Regnskabet blev affattet, og ikke under Krigen. N. S. blev Borgem. 1617, P. Dlusfen 1650.

2) L. B. døde 1655, da han ikke kaldes S. er Regnskabet forfattet før den Tid.

3) Om denne af Byen særdeles fortjente Mand handles i flere af vore Prog. om Ribe, fra 1831, 36 og især i det fra 1812 om Handels og Skibsfart, hvor der findes en Skitse af hans Levnet, efter hans egne Optegnelser i en Handelsbog, som var en af mine bedste Kilder til hin lille Afhandling. Hans Epitaf er nu forsvundet af Domkirken, hvilken Skade ikke er stor, da det var meget smagløst, men hans Portræt fortjente dog at opbevares, hvilket vel ogsaa er sket. Han var Borgerm. fra 1623—38, da han frivillig fratraadte, men blev dog i Raadet som 1ste Raadmand.

Af Morten Laussen Penge ¹⁾	200 Rdl.
Klæde for	165½ —
Stem Jens Jacobsen Penge ²⁾	50 —
udi Sølv	30 —

Uligemaade er annammet, som Geistligheden haver givet til Hjælp i Brandskatten.

Af Mester Christen Friis ³⁾	50 Rdl.
— Mester David Fos ⁴⁾	20 —
— Karen S. Doctor Bockfortsens ⁵⁾	15 —
— M. Johannes Meier	20 —
— Esfren Andersen ⁶⁾	40 —
— Margeret Her Jakobs ⁷⁾	20 —
— H. Hans Lavsen ⁸⁾	7 —
— M. Rauge Andersen ⁹⁾	10 —

- 1) M. L. Hiltnerup var Borgem. 1640—50, og synes ogsaa at have været en driftig og dygtig Mand.
- 2) Købmand og Raadmand, boede paa Ny-Jord (den nu ubrolagte Del af Skibbroen) ved Siden af H. Friis.
- 3) var en ældre Broder til H. F., han var først Rektor her ved Skolen, siden Lector Theol. (Læsemester) og Præst til Vester-Bedsted. Han handlede tillige stærkt med Stude, se om ham og hans Underholdning i Kbhavn i Studenter-Marcus Prog. 1812 Pag. 74, Num. 3.
- 4) David Laurentii Fossius var Kapellan ved Domkirken, siden Sognepræst til Katar. Kirke, døde i Pesttiden 1659.
- 5) Enke efter Bisfop Johannes Buchardi, som døde 4. Jan. 1643.
- 6) Stiftsprovst, Søn af Historiografen Anders Sørensen Wedel, var Præst her i 36 Aar, døde 1653 af Pesten.
- 7) Var hun Enke efter Jakob Jandrup, Kapellan til Katrine Kirke, som døde 1602, saa har hun havt en lang Enkestand.
- 8) Kapellan til Kathrine Sogn fra 1636 til 1655.
- 9) Lago Andrew Vellejus Ripensis, Sognepræst til samme Kirke fra 1636 til 1648. De Geistliges frivillige Hjælp synes altsaa ikke at have været betydelig, saameget mindre, som de ellers ikke synes at have ydet Bidrag i Penge eller leveret Sølv. Bisfoppen, Erik Mourab, findes slet ikke paa denne Liste, men af et Regnskab, som

Summa Summarum paa alt fornævnte Oppebørsel bedrager sig sammen PENDINGE 10,144 Rld. 2 Ort 3 ß. DANSK

Herforuden er aannammet af Røstanserne, som den 3. Dec. blev gjort paa Niber Raadhus . . . . 124½ Rdl. 9 ß. hvilde Penge Borgemeester Anders Evane til sig af Skattemeesterne¹⁾ haver aannammet, og blev ham affortet i sin Regnskab paa Raadhuset, der den blev forhørt.

Summarum Indtægt Brandskat bedrager sig tilfammen efter som forskrevet staar . . . . 10,269 Rld. 12 ß. d.

Udgift imod ferne Indtægt af bemeldte Brandskat først:

Den første Brandskat . . . . 6000 Rdl.

den 2den Brandskat . . . . 3000 —

Hans Fris bekommet efter sin Regnskabs Formelding²⁾ . . . . 100 —

Merten Lassen . . . . 100 —

Borgemeester Anders Evane efter hans Regnskabs Formelding . . . . 124½ — 9 ß.

B. Peder Blussen . . . . 231 — 4 Mk. 4 ß.

Jep Wilslef³⁾ . . . . 87 — 3 — . .

er meget beskafiget, ses, at der til en Mand, af hvis Navn kun „Erich“ kan læses, er tilbagebetalt „efter B. og N. Befaling og de 24 Mænds Samtykke 30 Rdlr., som denne gode Mand forstrachte os i den bedrøffuelige Svenskes Indfald, der vi gaff aff Byen den store Brandschatt, nemblig 9000 Rdlr.“

- 1) Saaledes kaldtes de Borgere, som, to i hver Hjerding, oppebar Skatterne og afleverede dem til Pengemeesteren; de udvalgte af Raadet efter Omgang, som det synes, blandt paalidelige Mænd, og have næppe faaet nogen betydelig Godtgjørelse for deres Umage.
- 2) Han og de Følgende have gjort Udlæg eller i alt Fald indstaaet for Betalingen af Leveranser, udført Arbeide o. s. v., som de have besørget. Det er Skade, vi ikke have deres Regninger, som dog burde være som Bilag til Hovedregnskaberne, hvilket imidlertid ikke altid iagttoges, som kan ses af Klager derover i Revisions- Antegnelserne af 1654.
- 3) Denne Mand var en lang Tid en af Kæmmerne og brugtes i

Morten Laesfen er laant til Reise- penge til Kjøbenhavn	66 Rdl. 4 Mk.
Anders Svane til Reisepenge til Hylbing ¹⁾	133 — 2 —
Rok af Brandskat laant Byen til Rente til Arrild Kirke (som var 5 Mars Rente)	30 —
Jens Joensen ²⁾	50 —
Anders Jacobsen fik af Brandskat Penge	50 —
Rok er tabt paa Rymont af Brands- katpenge, som var indkrævet	66 —
Rok som er udgivet til en Ritmester Bronelle til en Foræring, det første han kom her til Byen i Røsement hos Peder Pallesen, ungefær for Solv og Andet for	100 —
Summarum belober forne sig tilsam- men Pendinge	10,139 $\frac{3}{4}$ Rdl. 5 β . dansk.

Lignet og lagt Indtægt mod fornævnte Udgift, da be-
findes at Indtægten belober sig højere og mere end Udgiften
Pendinge 129 Rdlr. 1 Ort 7 β . d.,
hvilke 129 Rdlr. 1 Ort 7 β . kan henregnes til de 4 Regis-

---

i det Hele meget til at besøge og føre Ophyn med, og Regnskab
over Byens Arbejde og deslige.

- 1) Vi se af denne og de nærmeste Poster, at Pengene anvendes og-
saa til andet Brug end det bestemte. Den omtalte Hylbing har
været Frederik den 3dies efter Kristian den 4des Død 1648.
- 2) Denne og næste Post turde være Tilbagebetaling af de foromtalte
Forskud.
- 3) Denne Ritmester Bronelle (Bronel, Bronelli) er omtalt i Prog.
for 1836, hvoraf det ses, at han og især hans Frue borttoge fra
deres Vært Alt, hvad der faldt dem i Sjæne, lige indtil Søn-
geklæderne, de havde ligget paa. Den her nævnte „Foræring“
eller Udskrivning er sket paa hele Byens Vegne.

ments-Quarteermestere¹⁾ beres Foraringer, saavel sem hvad der er blevet tabt paa Vagten af Selvsfatten, da den blev igjen udleveret.“

Under Svenskens 2det Besøg i 1644, da General (eller Oberst) Helmuth Wrangel²⁾ efter Indtagelsen af Haderslevhus erobrede vor By og Niberhus, og var her kort Tid i November Maaned³⁾, synes ingen Penge-Kontribusjen at være paalagt, men vel Levnetemidler, Kryderier o. s. v., hvorefter mere længere hen. Men da de danske Tropper under Prinds Frederik i Februar 1645 havde forladt Byen efter den 2den Erobring af Niberhus, og Wrangel atter spillede Mester i Slesvig og Holsten, blev Niberhus Læn, som en Ringveg siger, „given i Commando og Contribution“ til Oberst-Løjtnant Sebastian v. Rothenburg af det Wittensbergiske Regiment. Af ham, eller rettere af Generalerne⁴⁾, blev gjentagne Gange Byen paalagt en Skat i Penge. Disse Afgifter udfredtes af Magistraten, og lignedes paa sædvanlig Maade og opkrævedes, ligeledes som sædvanlig, af 2 Verzgere i hver Fjerding. De betaltes til D. L. og sendtes ham til Lejren for Rodenborg, som de Svenske da belejrede, og hvor han opholdt sig hele Sommeren. De kaldes i Regnskaberne sædvanlig Rodenborger-Skatterne⁵⁾.

-
- 1) Man kan dog vel ikke heraf slutte, at der har været 4 Regim., men vel maaske Tropper af 4 forskjellige Regim.
  - 2) Han kaldes snart Oberst, snart General. Stange siger, at han var en Tysker og ikke i Slægt med den svenske Familie af samme Navn, og at han strax efter Krigen døde i Wismar. Alsmuen kaldte ham „den tolle Wrangel“.
  - 3) Program 1836 Pag. 46; Mere længere hen.
  - 4) der siges: paalagt af Svenskens Officerer.
  - 5) f. Ex. Overskrift over en Restans-Liste: Restans wdj den 1ste Fierning aff Brandschatterne, som skulle haffue werit wdlagt wdj Januarij Manitt 1641, noch aff tuende Rodenborrigschatterne,

Den første blev lagt d. 13. Febr. 1645 og bestemt, at af hver Mk. Skat skulde betales 5 Rd., eller 7 Daler 2 Mk. osv.¹⁾). Dens hele Beløb har altsaa været omtrent 1000 Rd. eller 1500 Slette Daler. Den er kommet langsomt ind, og Byen synes at have havt nogen Henstand. Thi Pengemesteren Anders Svane har først modtaget det Indkomme af Skattemesteren d. 8. Maj og endnu senere Restanter, og først assendt den, og det kun for en Del, i Juni. Det hedder nemlig i et Regnskab af ham fra 1644—45.²⁾). Anno 1645 den 8. Maj haffuer jeg opboren Skatpenninge til den schatt Byen bleff paalagt aff Suenſchens Oberster och komb til General=Majer Wittenbergs Regimentte och bleff hans Oberst Lyttenandt Sebastian v. Rottenborig leueridt udi Keyren for Rensborig aff tuende woris Borgere, nemlig hans Wandel och Anders Jachobsen. Første Fjerding af Niels Raftbierig oc Jens Hjort 300 Rd. 12. Juni Restandz af samme schatt 12 Rd. 3½ Ort er udi Ment

---

den 1ste lagt d. 13. Februari 1645, den 2den lagt den 21. Juli samme Aar.

- 1) Skattelisterne have til Overskrift: En fornøden Skatt Som Borgeriet i Ribe schall vdgifue til Byens Defencion Gaffu och Veste ehr lagt och Sambtycht aff Borgemestere och Raad saa de tilforordnede 24 Mend som tilstede var paa Riber=Raadhus d. 13de Februarj 1645 och schal Strax udlegis og Indkreffues, som efterfølger, 1 Mk. giffuer 7 Dal. 2 Mk.; 14 s. giffuer 6 D. 2 Mk. 4 s., — (ogsaa fremdeles nedad indtil) 2 s. giffuer 3 Mk. 12 s. — Sidste Fjering Skattemestre: Hans Uregerſen, Anders Jansen Gudsmedt.
- 2) Det har til Udskrift: Byens Regenschab paa Contribution oc anden Smaa Udgift wdj Suenſchens Tid for Anno 1644 oc 1645. Det indeholder imidlertid ogsaa Dppebørsels=Regnskabets og det fuldstændigt; hvorimod en stor Del af Udgifts=Regnsk. er borte. Det indeholder iøvrigt ogsaa Udgifter, som ei vedkommer Krigen, som Betaling af Præsters og andre Byens Tjeneres Len.

561 Sletb. 1ß." og saa videre fra de andre Fjerdinge. Noget derefter sendtes de 2 nævnte Borgere til Rendsborg med 735 Rd. til Afdrag paa Brandkatten¹. Men det hedder nu videre i ovennævnte Regnskab: "Auno 1615 d. 14. Juni offuerleuerede Hanns W. og N. J. aff di effrige Pennunge de hollte tiloffuers aff di schattepenge, nemblig di 735 Rd. de haaffde met dennem 49 Dall. 2 Mk. 15 ß. Det synes altsaa, som om de har pruttet Lidet af. Da der endnu var en Restans at berigtige, og Skattepengene ikke sloge til, saa tog Raadet 200 Rd. af de Penge, der kom ind for Engleje og sendte dem til Rendsborg. Det hedder nemlig i anførte Regnskab: "Auno 1615 denn 27de Junij bleff bortfest til Borgerschabet aff Byens Enge, huor aff mig effterschreffue bleff leueridt Thil dj 200 Rd. Resterende schatt, som bleff hensendt til Oberst Leuttenandt Sebastian von Kottenberg, sem laa ved Rensborig." Desuden finder jeg anført iblandt Udgifterne i samme Regnskab ved samme Tid: "giffuet Anders frischuster met sig til Lørpunge til Oberstleutnandt — 75 Daler. Det var nemlig han, som overbragte hine 200 Rdlr.²).

Dernæst blev ligeledes af Borgemeister og Raad den 21. Juli en anden Skat paalagt, hvortil af hver Mark Skat svaredes 4 Rdlr.³); Beløbet har altsaa været omtrent 800

1) 1615 (uden Dato) daa leuerede jeg och tilfaldte H. W. och N. J. schatt Pennunge och omkost, som kom til Oberst-Leuttenandt effter deis egen Regenskab met denn første woris schatt 735 Rdlr. (Anders Euanes Regnsk.)

2) leueridt og tilfaldt Anders Berlohren, som hand forreiste mett til Oberst-Leuttenandt S. v. R. den resterende Skatt 300 D. Anders Frischuster er nemlig den samme, som N. B.; vi omtalte ogsaa foran, at han gaaer under begge Navne.

3) Overkriften over Skattelisten lyder: en Contribution Skatt, som her aff Borgeriet skall strax indkreffvis och igjen vdgiffues til

Rdlr. eller Noget derover. I Anders Svanes Oppebørselsregnskab findes den ikke omtalt, hverken naar, eller i det Hele, om han har modtaget den. Den er imidlertid blevet erlagt, thi i Restans>Listerne forekommer den, og meget oftere end de andre, under Benævnelsen „den anden Notensborger-Skatt“¹⁾).

Til Lejren til samme Offiser sendtes fremdeles Korn, Kønnetmidler og hvad Andet, Soldaten har Behov. Saaledes leveredes herfra 100 Par Sko til Oberst-Lejtnantens Folk.²⁾ Sendebud kom idelig hertil med Rekvissjoner, eller for at fremskynde deres Afsendelse, baade fra Wrangel, fra Rothenburg og fra Proviant-Intendanten³⁾, som synes at have havt sit Stæde i Slesvig⁴⁾. Det var snart en Df-

---

Byens Defencion er Sambtøgt af Borgemeester oc Raad, saa de tilforordnede 21 Mand att hver Mk. skal giffue 4 Rdl. Actum Ribe d. 21 Julii 1625. — 1 Mk. giffuer — 6 Daler, indtil 2 s. giffuer 3 Mk. Som Curiosum: I Listen er ved Nummeret: Krøbel Anis Datter — 2 s. tilføjet: Hun holder en stem Hus. Af hvad Slags hendes Husholdning var, kan ses af Døbebogen for 1613: d. 3. Mars Christian Tobias Coglers (Kgl. Majest. Soldat) Søn afflet i Ekerleffnet medt Kirstine Christensdatter, Krøbbel Annesdatter susc. Fredrich von Hamburg, Maria Harwig, Katharina Fuchs, svensche Soldater Quinder. Krøbbel Anie var bleven brændt som Her 1612.

- 1) Bag paa ovenomtalte Skatteliste over den sidste Tjerding staaer tilføret, naturligvis med en anden Haand: Anno 1617 d. 4. Augusti er Restandzen uddragen aff disse 4 Tjerniger, som var Rottenborre den 2den schatt.
- 2) Betaldt Schomagerne her i Byen for 100 Par scho som Oberst Leuttenandt sich 68 Dal.
- 3) 1ste Aug. tenerit efter Borg. Morten Laßsens Befalning til en Bud fra Wrangel met Bressue 6 rdl.
- 4) Den 5te Julii betaldt denn Bud som var fra proviant-bediener i Slesvig om Proviant for Wrangel efter W. Morten L. Befalning 2 D. 1 Mk. og den 8de Julii betald den Bud som var her paa Nye om Korn och Proviant vedt Rasth henderich Peter-sen aff Sleswigh 3 Rdl. 2 Mk.

ffiser¹⁾), formobentlig faa med et lille Detaschement, snart en Kvartermester²⁾ eller et andet Bud. Disse maatte Byen betale og undertiden give dem en større eller mindre Dufor³⁾, engang f. Ex. en Hest⁴⁾, for at de skulde have Laalmodighed; til Ob.-Løjtn. sendtes en stor Kostvogn⁵⁾). Ogsaa hele Omegnen⁶⁾ baade mod Syd og Nord, navnlig Herregaardene, maatte naturligtvis, saavel erlægge Brandskat, som levere Proviant. Men om disse Paalægs Størrelse ved jeg Intet; jeg ser kun, at Byen jævnlig har maattet affende og betale Bud, som i disse Fjendens Grinder sendtes rundt om i Eggen, ogsaa til Varde⁷⁾ og videre. — Paa samme Tid har

-
- 1) Forærit Ritmester Luchas som der var her om proviant. — Penge 12 Rdl. Noch sich de 9 favne Lunte for 2 Mk. 4 s.
  - 2) 27. August giffuen Lambert Oluffen for han var for Quartiermester i Tønder.
  - 3) Leuerit d. 11. Aug. efter B. Morten Laasens Befaling, som Knud Nygaard femte til den lange Quartiermester først 40 Rdl. saa 10 Rdl. er 50 Rdl. Disse Penge har dog nok næppe været til ham selv.
  - 4) Juni Noch en Hest til den lange Quartiermester Schierenkou 45 Rdl. Denne er maaste dog leveret efter Rekvissjon.
  - 5) Jeg ved ei heller her, om som Foræring eller paa Forlangende. Bekomb Byen en Wagn aff mig til Oberst-Lytten. Rothemborg 50 Dal., 4 Juli betalt Hans Bølling for den Kostvogn at male, Ob.-Løft. sich — 2 D. Den er ført bort tilføs: i Augusti betaldt Underst Nissen for den Kostvogn at føre til Husumb 3 D. 5 Mk.
  - 6) 5 Juli betaldt Jens Smedicher for hand var met Bressue for Wrangel. 16. Aug. leuerit N. for han haafde verit sonder for met Bressue for Suenschens Folt — giffuen M. for hand war ude paa Landet for den lange Quartiermester.
  - 7) Leueridt liden Christen Stadsbud thil thepenge og Omkostning met Bressue thil Herregaardene oc til Peder Byrgesen (Midfoged i Varde) 4 Rdl. 2 Mk. Ejusdem leueridt et Bud som war paa sonderschouff met Bressue fra Ob.-Løft. 9. Augusti leuerit Knud Nygaard till Thepenge for hand waar paa alle omkringliggende Herregaarde met Bressue fra Ob.-Løft.

Raadet dog ogsaa vedligeholdt Forbindelse med vore egne Folk¹⁾.

I Prag. 1836 har jeg anfert nogle Eksempler paa, at Forsendinger af Proviant og Andet ere gjorte til Lejren for Rendsborg, mest søværtis over Husum; ogsaa over Haderslev er sket, eller maaske kun paataent, Forsendelse af Fødevarer og Krigsfornødenheder²⁾.

At Wrangel og hans Bander, selv efter at den 13. August den her med Længsel ventede Fred³⁾ var sluttet, endnu gjorde et Røvertog ind i Sylland⁴⁾, er alt omtalt i min tidligere Beretning om denne Krig. Nogle Tillæg til denne vil jeg anføre i det 2det Afsnit af denne lille Afhandling.

Af danske Krigs-Skatter bleve i denne den første svenske Fejde, i det mindste tvende paabudne. Den første paaligedes af Magistraten i December 1643, altsaa kort før Fjens-

- 1) Den 5. Juli efter Vorm. Peder Scriffuers Befalning en Bud er gjort til Skodborre med Bressue som skulle til Rigens Marst. 24de Leueridt Niels Stridt till terpenge efter B. Peder S. Befalning til Rigens Marst. — 26de Efter Sammes Ordre givet en Mand 3 Dal. til at rejse til Rigens Marst i Thyen, og saaledes oftere.
- 2) 1 Sept. giffuen N. for han var i Haderslev mett flesch oc nogen Saddeler. — Men den 7de hedder det: giffuen Hans Rasmussen for hand var efter det Flesch igien fra Haerslev.
- 3) Det maa man slutte af den Beredvillighed, hvormed den sarsomme Magistrat uddelte Duforer i denne Anledning: den 18de Aug. giffuen Hans Dudsens Dreng efter B. Morten Lasens Befal. for hannud først førte Tidenner om Fred, 1 Dal. Den 19de betaldt en anden aff hannus Dudsens Dreunge til Drichpenge, som førde os Tidenner om Fred — 1 Mk.
- 4) 26de Aug. giffuen (2 Mænd) for de haffde verit paa Rundschaab, den Tid Wrangel komd tilbage. — 4. Sept. giffuen (2 Mænd) for de wißede de Suenische paa Weyen til Warde, hver 10 s. — 10 Sept. giffuen N. for at gaae til Lundenes mett Bressue fra Wrangel; en Anden til Jandrup (Giannerup).

dens Ankomst, men efter Krigens Udbrud. Det var tildeels kun en Opkrævning af de sædvanlige til Sø- og Landforsvaret paabudne Skatter, som tidligere skulde have været erlagt¹⁾. Den anden Skat, som var paa 2000 Rdlr., er omtalt i Programmet for 1836 (Pag. 44).

Af alle disse Skatter vare der betydelige Restanser ubestaaende. At Raadet ogsaa har gjort sig Umage for at faa dem indbrevne, kan man se af den Mængde Lister over Restanser, især af Brandskatten og begge Røthenburger Skattene²⁾, hvilke Lister det Aar efter andet lod affatte og besørge indkrævede, og ere en Del endnu tilstede; de ere uden Aarstål undtagen de fra 1647 og de fra 1650. Men Byen var forarmet. I rede Penge indkom ikke meget betydeligt. I 1647 er der blevet holdt Samlinger derom paa Raadhuset mellem Magistraten og Borgerne af hver Fjerding for sig, og derefter Listerne udfærdigede.⁴⁾

1) Listerne har til Overskrift: En paabuden Kgl. Maj. Skat som resterit aff Bodsmænds Wdschriffuelse saa og af de 520 Rdl., som skulle haaffue werit betald til forgangne St. Johani og Halffparten deraf er indkressuit. Som bleff lagt af Borgemeester, Raadt oc di 24 Mænd den 24. August sidst forleden, och den Unden halffpart, Som nu strax skal indkressues och nu i Dag den 4. December 1644 lagt och sambtocht at skal vdgiffues som Efterfølger. 1 Mk. Skat giffuer 4 rixd.; 14 s. giffuer 3½ Rdl.; 12 s. giffuer 3 Rdl. o. s. v. indtil 2 s. giver 3 Mk.

2) Jeg har nemlig kun funden en Restansliste paa de 2 nævnte Kgl. Skatter, nemlig paa den i 1643 lagte. Den har Aarstallet 1644.

3) Overskrifterne paa nogle, som f. Ex.: Restans wdi den første Fierding af Brandschatterne, Som skulle haaffue werit wdlagt wdi Januarj Maaned 1644, noch af tuende Røthenborgerschatter, den første lagt o. s. v. En anden: 1650 d. 3 December Restandz aff Brandschatten och Rødenborgers Schatt, saa uit visse Rand erachtes, wdi den 1ste och Sanct Hans fierdingh. Derimod lyder den anden Liste fra samme Dato: Restandz aff Brandschatten oc Rødenborgers Schatt som er wniisse.

4) Med Overskrift: Anno 1647 den 9 Marthi haaffuer Borgemeester

Den 15de November var Møde paa Raadhuset for at inddrive eller modtage de endnu resterende Skatter, ved hvilket der indkom efter det af Raadmand Peder Slussen førte Regnskab¹⁾ 350 Rdl. 1 Mk. 4 Sk., næsten Alt i rede Penge²⁾.

oc Raad gjort Regenschab med Borgeriedt i den 1ste Fiering Anlangende Restancen paa begge Brandschatter da befindes disse Effterschreftne Borgere at vere schyldig som effterselger, o. s. v. Der er kun kommet meget lidt ind, Nogle leverede Sølvs eller Klæde. Nogle forsikkrede, at de havde betalt, og man synes at have troet dem, f. Ex.: Søren Brøndum, rester 18 Rdl. 3 Ort, som hand beretter at haffue leuerit Peder Baggesen i hans Hus 10 Rdlr. Rester ham Endelig 8 Rdl. 3 Ort. Opborn i liden sølf Rand oc 1 Sølfischie, weiget 18 Lød. — Hans Bendsen Rester 3 Rdl. 3 Ort som hand beretter at haffue betalt i hans hus med schue och Penge. — Hans Troelsen Rester 11 Rdl. 2 Ort af bege hans schatter, som hand højlig soer at B. haffde annammet i hans Hus. Peder Baggesen hafde annammet 8½ Rdl. rester 5½ Rdl. 12 Sk. — 2 Mænd have betalt med 13 M. Klæde betøber efter Klæde Bedel 15 Rdl. 1 Mk. Blandt Restanterne i denne Fierding var ogsaa en Raadmand Carsten Slussen med 10 Rdl. Bagge Baggesen rester af Altting 82½ Rdl. Johannes Guldsmed Rester Alt, som han siger bleff ham indengiffuen for Søttet han weide. — Med sidste Fierding holdtes Samlingen 15. Marts.

- 1) 1647 den 15. November opborn paa Riber Raadhus aff Brandschatt som efftersølger: opborn af M. S. hans resterende Brandschat 8 Rdl. opborn af Niels Kastberg hans resterende Notensborgerschadt 5 St. D. foruden Christen Brøndums Sølf hans Broder Jens skal betale 37 D. 4 Sk. Aff N. K. for den anden Notensborgerschadt. Opborn aff Thomas Røst paa hans Brandschatt 2 Rird. Denne har altsaa blot afbetalt disse. — Ware Vedkommende ikke selv tilstede er det udtrykkeligen anført. Opborn aff Anders Jacobsen paa Niels Pedersens Vegne 2 Rdl. — Opborn af Anne Niels Arnum 4 Rdl., som B. M. Anders Suane leueridt mig, o. s. v. 2 Dal. 3 Mk. blev fradraget til Dufører til Vægterne og Stadsbuddene. For Regnskab, bemærker Peder Slussen, oc Opbørsel haffuer Borgemester quiteret i sin Regnskab.

- 2) Den eneste Undtagelse er, „opborn af Søren Brøndum paa

Al Vedtegningerne ved de følgende Mars Restandslister ses, at Raadet paa forskjellige Maader har søgt at hjælpe sig, som det bedst kunde. Hos nogle likviderede de Restansen med Arbejde, præsteret til Byen, eller i Betaling for hvad, der var leveret den¹). Andre sagde mere bemidlede Folk god for²), og vare disse Geistlige eller Byens Embedsmænd afdrogs det i deres Løn³). Af andre toges Pant i Gang- eller Sengklæder, Tinfade og deslige⁴). Ved Mange bleve For-

hans Brandschat 1 liden sølfv Rand oc en sølfv sche weyhet tilhobe 18 Lod. Jerns Brøndum til sig annammedt og loffuer at betale.

- 1) Michel Knudsen, Rest. 8 Rdl., som schal quitis i det Klede, han forstrachte. Peder Als Smed Rest af de tuende Rodenborger^o schat 2 Rdl. 1 Ort, bleff gut giffuen for hestescho oc sømb. Anders Smed Rest af 2den Rodenborgerschat bleff itigemaade efterlat for hestescho oc Sømb.
- 2) Michel Michelsen rester af Brandschat 2 Rdl. Anders Suane forloffuer til Jul at betale. Niels Fyn Rest af Brandschat 5½ Rdl., den 1ste Rodenborg schat Alt, Johan Apoteker forloffuer at betale. Morten Pedersen 11 Rdl. 1 Ort, herpaa betalt 6 Sl. Dal. Noch er Johan Radtsø forloffuer for 2 slet Dal., og Susanne Jørgen Struckes for 4 D., for Resten en Klede schiordt og en Klede Kaabe til Pant. 3 Randen er vedtegnat: Af Pantet har B. Anders Suane annammet 3½ Dal. Resten forloffuerne at betale.
- 3) Niels Oluffen Kniffmed 11 Rdl. 1 Ort, som Mester David Fosloffuer loffuit for. Neden under er skrevet: Disse forne 11½ Rdl. som M. Davidt loffuet for, er hannem bleffuen Quitterit wdj hans Løn, som Byen er hannem schyldig 1644—1645. — Ligeledes er et andet Sted 5½ Rdl. 12 s., som en Kirsten Jenskun (Kone) resterede, quiteret samme M. David i hans Mars Løn.
- 4) Herman Schreder rester 3 Rdl., derfor i Pant: 1 Par Hørgarns Lagen, 1 Wuggesengklede, 3 thinfade, 2 theterkener. Tammes Schreder rester 6½ Daler, til Pant 14 Tinfade, 3 Telerkener o. s. v. Blandt Panterne findes oftere: en soldet Kaabe, en firstra Schiort og en pidevardts Schiort.

bringerne af angivne Grunde opgivne, som tabte og umulige at inddrive¹).

Det Indkomme af disse Restanser har altsaa langt fra ikke været tilstrækkeligt til at tilfredsstille de idelige og paastrængende Fordringer om Tilbagebetaling af dem, der have staaet i hine Forskud eller gjort andre Udlæg i Varer eller Penge under Krigen's Løb, eller, hvis Personerne selv vare dode, af deres Arvinger eller af Etervboet. Alle disse betydelige Udgifter maatte derfor udredes af Byens Kasse, og vi finde ogsaa at meget anseelige Summer, især i Aarene 1652—54, ere udbetalte af denne i dette Niemed. For at sætte Kassen istand hertil, blev dels optaget Laan, dels indeholdt Indbetalingen af kongelige Skatter, hvorved Byen paadrog sig en betydelig Gjæld, baade i rentebærende Kapitaler (til 5 a 6 Prosent) og i resterende Renter, af hvilke sidste dog en Del eftergaves eller rettere likvideredes mod de betydelige Omkostninger, Byen før Krigen havde havt ved de kongelige Tropper²).

For at vise, hvormange Aar hine Klager bleve uherter og Fordringerne stode uafgjorte, vil jeg anføre en Regning fra Apothekeren Johan Pouch over Wine og andre Varer, leverede i denne Krig til Svenskerne paa Raadets Befaling,

-
- 1) f. Ex.: Haffuer Intet, hendes Hus er forpantet. Er for Armod efterladt. Berettes Intet er at bekomme. Et Sted hedder det: Morten Mortensen rester 8 Rdl. Er remlt til Faar, kunde man beteppe ham her var det vel at bekomme.
  - 2) Om de af Byens Kasse tilbagebetalte Forskud (i Alt 4254 Dal.), Byens Gjæld, Skatternes Likvidasjon og deslige, har jeg i Programmet for 1838 (1ste Afsnit Pag. 5—13) meddelt temmelig udførlige Oplysninger, uddragne af Revisionsbemærkningerne over Regnskaberne for 1652—54, til hvilke jeg maa henvise angaaende disse Gjenstande, for ikke at komme med for mange Gjentagelser.

hvilken hans Arvinger endnu i 1660 forgæves forlangte udbetalt¹⁾). For denne Krigs Bedkommende, thi senere vare flere andre betydelige Fordringer komne til, beløb den sig til 428 Daler, foruden en Obligation fra Raadet paa 80 Daler, med 10 Mars resterende Renter a 5 pCt. og det uagtet af og til betydelige Afbetalinger vare gjort ham²⁾).

Byens forste Raadmand, Hans Nielsen Friis, der havde været Borgemeester fra 1623—38, altsaa ogsaa i den kejserlige Krig, have vi alt set var blandt dem, der stode mest i Ferskud³⁾. Han havde i Alt i Krigen faaet 1122 Daler tilgode hos Byen. Herom siger han selv i sin af mig i Prog. 1842 saa ofte anførte Regnskabs- eller maaste rette Bemærknings-Bog: Item er Niber By mig skyldig, den sterste Part udi bare Rede Pendinge og det Andet vdi gode corante Vare Vdi denne bedroffuelige Feide Tid oc Suenkens Indfald, Till Brandstادت oc anden Wdgiffit paa Byens Wegne Effter noiactige Dyrskrift oc Regenskabs Lydelse, haffuer Vdlagt oc betaldt Er 1122 El. Dal. Som er foruden di to Hundrede Daler, Byen war mig tilforne Skyldig, sem findes her fer oc haffuer Breff paa. Hvoraff Renten er mig forneiet til Pindz Dag 1646. Som er foruden min egen Brandstat, Contribucion til Oberst Daniel⁴⁾ oc Anden stor Wdgiffit hode til den Ene oc Anden.

1) Regnskabet (af hvilke Uddrag denne og den følgende Krig vedkommende skal meddeles længere hen) er endnu i flere Afskrifter til stede. Arvingernes Strid med Magistraten, dennes Indvendinger og Kontra-Fordringer meddeles i Slutningen af denne lille Afhandling, fordi de mest dreje sig om Krigen 1657—59.

2) i 1653 fik han 375 Daler udbetalt, i 1655 ligeledes 375, med Tillæg til de sidste af 34 Dal., som et Halvaars Rente (Progr. 1838 Pag. 6, Num. 3.)

3) Han var den Mand her i Byen, som betalte mest Afgift. Han var sat i 5 Mk. Skat.

4) Om Penge-Afgift til denne Oberst er ellers ikke Tale, saavidt jeg

Samme Mand mistede to Skibe i denne Krig, hvorom det hedder i samme Bog: 1644 i Februari bleff denne Skib opbrændt aff di Suenste, som da la fulld aff Ege-Timmer med 12 andre Skibe Samtid. Saa Gud betalle denem, oc oprette os fattige Folds Skaden. Same Brand stede i Romme Haffn¹⁾. — 1644 i May, tog di Suenste denne Skib af Romis Haffuen, som di haffde giordt til edt Brandskib oc paa Idie Dag dereffter bleff under Norge.

---

har set. Her menes vel Rekvissjoner til hans og Regimentets Underholdning.

- 1) Romø-Havn var den sædvanlige Winterhavn for Riber-Skippere, hvoraf mange, hvilket netop var Tilfældet med den paa det her omtalte Skib, havde deres Hjem paa Den. (Se herom min Afhandling i Prog. 1842, om Ribes Handel og Skibsfart.)

2.

**Om de fjendtlige Troppekorps, Offiserer,
deres Beværtning o. s. v. i 1644—45.**

De ikke betydelige Tillæg om disse Gjenstande, som jeg her har at bringe, ere for største Del ofte af det foran berørte Regnskab af Apoteker Johan Pouch over forskjellige Vare, han paa Bergemester og Raads Forlangende og deres Koste om Betaling har leveret i Krigens Løb til Offisererne for Soldatesken, saavel til vore egne, som da fornemmeligen til Fjendernes. Da hver Rubrik er nøjagtig dateret og Offiserernes Navne, som oftest, anførte, saa bidrager det meget til, at jeg, nøjagtigere end i mine tidligere Meddelelser, kan kronologisk bestemme den Orden, hvori og den Tid, hvorpaa de navngivne højere Offiserer have været her. Ligesom det vel ogsaa indeholder nogle Træk til nærmere at lære at kjende den Tids Levemaade, Priserne især paa Luxus-Gjenstande o. s. v., altsaa til at levere Bidrag til at oplyse hin Tids indre Historie, hvilket stedse har været Djemebet for mine smaa historiske Afhandlinger, ligesom ogsaa min Medarbejder i Bearbejdelsen af Kilderne til Ribe-Historie, afdøde Prof. Thorup, i sine Bestræbelser havde samme Maal for sig. Ogsaa kaster den Strid, der opstod om Joh. Pouchs Forbringelse mellem hans Arvinger og Byens Dyrighed, et stærkt,

skøndt intet mindre end glædeligt, Lyd over Byens Tilstand efter Krigen i det 17de Aarh.

Af omtalte Regnskab ser jeg da, at her var danske Tropper, i det mindste Offiserer, sidst i December, Oberst Ranzau nemlig¹⁾, ja lige til 7. Januar laa en Hendrich Oldeland her²⁾. Allerede den 8de meldtes Fjendernes Ankomst ved en Trompeter, med hvem dog muligt har været Offiserer, da der beværteedes paa Raadhuset med Rinskvin, og det i temmelig Kvantitet³⁾. Den 10de kom der Tropper, hvilket ogsaa stemmer med mine tidligere Beretninger. Her nævnes som en af Anførererne Oberst-Lieutenant Israhel Isachsen, der blev liggende i Lustrup, hvor han, herfra Byen naturligvis, forsynedes med et vel fyldt Flaskefoder⁴⁾. Han er nok strax

- 1) 9de Dec.: 3 Kander Rinskviin a 3 Mk. til Offuerst Randsow 2 Dal. 1 Mk. Af Joh. Pouchs Regnskab, som i det Følgende stedse er min kilde, naar denne ikke udtrykkeligen nævnes.
- 2) 4. Januar Bdtagen til Welb. Hendrich v. Oldeland paa Byens vegne som efterfølger efter Borg. Peder Sørensens Befaling: 2 Kander Vin for 1 D. 2 Mk., 1 Kand Luttendranck for 1 Dal. 6 Ditto: en halv Kand og 7de 3 en halv Kand Luttendranck for 3 Dal. 2 Mk. Den sidstnævnte Drik omtales ogsaa i Krigen 1657—60, og synes at have været en yudet Drik. De forekommer mig, som Navnet ikke er mig ubekjendt fra min Barndom. H. v. Oldeland var nok Krigs-Kommissær eller noget lignende.
- 3) 8de Ditto: Bekom Borg. oc Raad paa Byens Vegne, der den Svenske Trompeter kom først til Byen, 3 Kander Rinskwin. Dog kunde vel ogsaa en tydt Korporeal og Trompeter faa Lyst til at lade sig traktere med „Rheinwein“.
- 4) Den 10de Januar vdsendt paa Byens Vegne til den svenske Oberst Israhel Isachsen, der hand laa i Lustrup, 6 enhalv Kand Rinskwin, 5 Plancher (en Planke er en halv Potte) for 1 D. 1 Mk. En flaske Foder dertil for 4 D. 3 Mk. Denne Is. Is. er omtalt i Prog. 1836; men da vidste jeg ikke rigtig, hvor jeg skulde føre ham hen, og var ikke utilbøjelig til at anse ham for dansk Offiser. I det for 1838 er det dog berigtiget.

draget videre til Warde, hvor han siges at have kommanderet det Hornske Regiment, som laa indkvarteret der i Byen¹). Han laa der i Kvarter hos Borgemeester Hans Nielsen Arensberg, hvor han skal have staltet med ham, hans Familie og Folk, som han vilde, som og med enhver anden Borger og hans Familie i Byen²). Han sendte Partier omkring i Egnen, vejlebede imellem, som det synes, af Borgere fra Warde³). Disse Partier rovede Kvæg og Mere omkring i Landet, navnlig bortførte de Dyr fra Søvig, som fortes til Warde til hans Kvarter, hvor Ob.-L. bandede over, at de kun havde 4⁴); der bleve 2 overgivne til en Køjtnant, en slagtet paa Koffens Befaling⁵), og den 4de senere solgt af

- 1) Af Warde Tingbog for 1616 i Juni: Der for dennem (Tingmændene) winderet med opragte finger och Eed H. E., som tiendt Borg. H. N. for Alffuels Karl Luxo 1611, at det var hannem fuld witterlig at Ob.-Leutenant Israel Isaachsen da laa i hans Høsbond Borg. H. N. Hus och kommanderit den Hørensche Regiment, som loe her wdj Waarde By indquarteridt.
- 2) da regierde haand saa, Alff Høsbond och Høstrue, Børn, Suenod och Wiger motte og skulle giere, huiis hand wille haaffue.
- 3) Och daa motte Thomas Jensen ocjaa Reijse og Ride med Officerer och Soldatter hid och did i Landet.
- 4) Och bleff befallet aff hannem att Ride til Søwigh och følge Een Korporal did och sendte Dweg derfra, och der hand kom hiecm med 4 Dren 2 Rode och to Soerte, da bleff Oberst-Leutn. wred for hand haaffde icke fleer, och bandet hannem.
- 5) Strax led Ob.-Leut. sin Luttendantt som loe til Suenold Jensens thage di thoe beste derfra oc dross dem aff Borg. Gaard o. s. v. Suenold Jensen (et andet Widue) wendte med lige soeren Edf, at det war hannem witterligt, at der kom 4 Drene fra Søwigh 1611 tho Røde och tho Soerte och loed Ob.-Lut. driffue tho aff samme Drene till Luttendantten Manslef, Som han beholdte.
- 6) och Kochen fortrøed at Ob.-Leut. icke behollte dem selff, bestille hand strax Slagteren att slagte den Ene af samme Dren. 2 andre Widuer siger: Och Kochen skicket Bud effter Slagteren och besøet

Ob.-Køjt.¹⁾ Efter Krigen har Ejeren af Søvig²⁾ anklaget den Borger, som havde været med de Svenske paa Gaarden, og denne har ladet disse Tingövidner fore, for at vise at han var tvunget til at følge dem, og ikke havde havt den mindste Fordel deraf³⁾.

Da vi saaledes pludselig er kommet til Varde, vil jeg dog anføre nogle faa Bemærkninger endnu om dens Vilkaar i denne Krig. I Raadstubbogen hedder det: „Anno 1644 bleff ingen Almindelig Raadstufue formedelst Fiendernes Indsald Sogt eller holden, alleneſte Noгле Gange Borgerſchabit war forſamlit wdj S. Jacobi Kiercke om ſchat och Contriбуſion till di Schwenske och undertiden Kong. Maytt. Saa vel ſem Herſtugs Friderichs Krigsfolck“⁴⁾. Byfogden Da-

---

ham at ſlagte den bedſte, der var igjen, och di begge motte holde Dren for Slagteren. Denne vidner: at hand efter Ob.-Køjt. Rokis Befilling ſlagtedt en af ſamme Dren, ſom kom fra Søwigh och daa ſpurde han, hui han ſkulde ſlagte ſlig en ſtor Dre, men Rokken ſuarde, at han ſkulde ſlagte den ellers gaff Ob.-K. denn bort.

- 1) Men denn ſierde loed han (Ob.-K.) driffne i Foeder och ſiden ſelff forhandlet denn.
- 2) Formodentlig Chriſtoffer Hvas paa Hennegaard, i det mindſte blev der af 2 Mænd hjemlet ham og hans Foged Warſel paa hans Begne.
- 3) Saa huercken Thomas Jensen eller Nogen af Haans fick huercken Hud eller Haar aff ſamme fire Dren. Tingövidnet, hvoraf diſſe ſidſte Unſerſer er taget, er ført for „Waarbyting den 22de Juni 1646.
- 4) Af Varde Byes Raadſtubbog, begyndt den 14. Sept. 1643. Foran i Bogen er ſrevet: Anno 1643 den 13. Sept. haſſuer Borg. i Varde Laſ Jensen och Haans Nielsen ordinerit och leuerit denne Bog til Niels Nielsen Juel, Borgere och forordnet Byſchriſſuer her ſameſteds Efter Lensmandens Ertlige oc Welbyrdige Gregers Krabbe til Toſtelund K. M. Befalingsmand paa Ribershus hans W. Conſens, vdi Ridfogdens Ertlig och welachte Peder Byrgens Neruerſe och Samtocke. Och det aff Warſag, adt

niel Philipsen lod, i 1647 fore et Raadstuvbidne, at som de Svenske ved deres Ophold i Byen 1644 havde i Almindelighed rovet og plyndret i Byen, saa havde de hos ham Indkvarterede bortrovet hans Heste og Creature, Korn og øvrige Ejendom, ødelagt og ruineret hans Gods, piint ham til at komme frem med Penge, og da han ikke havde Flere, havde de mishandlet ham med Slag og forjaget ham, saa at han maatte forlade Hus, Hjem og Byen. Formodentlig er Bidnet foranlediget ved, at han er blevet dadlet, maaffe endog tiltalt for at have forladt Byen og sit Embede, og han derved vil bevise, at han har været tvunget af den haardeste Nød.¹⁾

---

forrige betroed Byskriffuer haffde wforstuarlig forstanden sin Bestilling och derfor aff bemelte Ridesfogd efter Hr. Lenemandys Befaling er under Tiltale og Forfølling. Saa er N. J. Same Bestilling betrodt, och denne Bog leueret beseiglet, Richtig at indskriffne Alt huis Tenkwerdigt ihil Raadhus forrettes och huor Raadhus holles, att indtegne hvad passerer och saa widt som nu i denne bedrøffuelig tidt for Rigens Fiender kan til Radhus forrettes.

- 1) Anno 1648 Torsdagen den 26de Oct.: H. N. Borgemeester oc Jacob Jensen Raadmand. Dan. Ph. Byfogit her samestedz tilspurde ephterschr. Dannemendt, huis dennem witterligt war, anlangende hans Leilighedt och Tilstand wdi nestforleden Feide thidt 1644, saa fremkom for os idag (12 Navne) alle Borgere her sammesteds och widnet met opragte Finger och Eed, at det war dennem witterligt i Sandhed, at det første Svensche Krigsfoleket kom her til Wahrde No. 1644 i Januari Mounitt, da bemectiget di dennem ald huis Borgerschabet haffde och tilhorde och Serdieles war dennem witterligt, at nogle aff bemelte Krigsfolek, som bleff indquartierit wdj bemelte Dan. Phil. Hus, icke aleneste bemectiget sig hans Heste, Orsen, Korn, Kleder, Penge och Aldt andet hans Goedz wdj Huset wor eller findis kunde, medens ochsaa epter at det meste Parten war Ruineret och borttaget tribulieret di hannem for rede Penge thiid epter Anden och paa det Sidste, daa hand icke flere Penge kunde bringe till Weye

Da Borgerfabet i Barde 1646 opfordredes af en Raadmand paa Lensmandens Befaling til velvillig at underkaste sig en Kobber- og Tin- Skat, saa stor som de efter Evne kunde udrede; svarede dette: at de vare komne saa stærkt tilbage ved Svenskens Plyndring og Udsugen de foregaaende Aar, og trykkes endnu saa stærkt, ja næsten over Evne, af Indkvartering og Udgifter, at de ikke kunde udrede noget Mere, men maatte forstaaes for det første¹⁾.

Ogsaa i Barde Tingbøger findes Exempler paa, at Folk efter Krigen uden Videre borttoge fra Marken og Stalden Kvæg og Heste, som de troede at gjenfjende som deres, af Fjenden under Krigen dem frarøvede. Saaledes bortførte en Mand en „fortblesset“ Hoppe fra Provstens Mark,

slog og forjagede di hannem, att hand icke kunde bliffue i sit Hus eller i Byen, mens motte opholde sig paa andre Steder uden Byen, dette forskne Danuemendt bekræftedt ved dieres Eed Sandt at were, Som di ydermere wille bestaa om fornøden giordes at haaffue wonden, o. s. v.

- 1) Da bemelte Jacob Jensen tilspurde Menige Borgerskab, Som i Dag var opretholdt att efter som woris gunstig Hr. Lensmandt haaffuer bekommet Hans Kongl. Maytt. Naadigste Befalling anlangende Een weluillig Kobber och Tin schatt som skulle wdgiffues inden Niber marchind (Egnens sædvanlige Termin) och efter som Begge Borgemestere efter hans goede Befalling samme Sag anlangende for hans Welb. wor indfaldet och befalet, at di efter deres Formue og Leilighed saa wiit di kunne affsted komme at wdgiffue. Der til Suarde Borgerskabet och dennem beklagit, att di wdj forrige Martinger aff Suenischens Indfald, tuang, Plunderen och Contribution saa vel som endnu daglig fast ossuer dieris Ene besuergis met Soldatters Indleg och wdgift och derfor en gansche ringe Ting til Hans Kongl. May., som di ellers gierne wille och forpligt war, kunde formaae at wdgiffue, og derfor begierde, det maatte bewaar (bero), indtil de wed dieris Middet kunde laade Talle med welbemelte dieris gunstig Hr. Lensmand och derom here hanns gunstige Kiendels.

og det midt under Kirke-Liden. Provsten forte siden Lingsvidner for at hjemle sin lovlige Ret til Dyret, o. s. v.¹⁾

Men det er nok paa Liden, at vi vende tilbage til Ribe og dets Affærer. Under dette første Indfald er en Mand her fra Ribe blevet haardt saaret af Svensken, jeg ved ikke, ved hvilken Lejlighed; men ventelig er det sket Syd paa, da han har ligget i Kur under Vadstvers Haaud i Lønder.²⁾

Fra 12. til 20. Januar er en Del Rinsvvin og deslige, dels rekvireret op paa Raadhuset, formodentlig især til Gjen-nemdragende, dels udtaget af en Kvartermester.³⁾

1) 1646 den 27. Juli Hæderl. och Høvl. Mand Mester Peder Vallesen Sogneprest til St. Jacobi Kiercke oc Pronist wd i Wester Herred Hans wiße Bud P. L. Borger oc Procurator i Warde det Winde: — N. N. var neruerendes paa Wardeby-Mærck 1644 Syndagen den 17. Aug. under Predicken oc Gudstieneste och hørde oc saa at P. N. wdj Wareebøll kom gangendis til M. P. P. forblesset Hoppe som den stod wdj Thyre, strøg Thyren aff den, och saa sprang han paa samme Hoppe och rende bort med den, og N. N. fra Thorum Mølle fulgte med ham. 10. Aug. føres Vidner, at Præsten 14 Dage før Vaarke har købt en Hoppe af Christen Saderup af Warde for 8 Rdlr. og hans Tiende fri i samme Nar; denne lovede at være ham samme Hoppe bestandig og hans fri Hjemmet til den. Videre bekræftede Vidnerne, at det var den samme Hoppe, som blev borttaget af Marken, o. s. v. En lig-nende Sag forekommer om en brun Gelding, d. e. Wallak, ligesaa paa Engelsk, a gelding; Ordet er nok endnu ikke ganske af Brug i Jylland.

2) Betald til Christen Thønnesen aff Thønder, som hand hadde betald thil Wadschier i Lønder, som forband Jens Engelbrechtsen hans Arm, som aff Suenischens Folck bleff sønderkøtt, 2 Rdlr. (U. S. Regnskab.)

3) 12. Jan. bekommet paa Raadhus paa Byens Vegne 7 Kauder Rinschwin, 2 sin Win-Rømmer a 6 s. 15de vdtagen til Quartiermester 2 enhalv Kand Rinschwin a 3 Mk., $\frac{1}{2}$ Pund Sukker Kandi for 20 s. 17. til samme 1 Kand Rinschwin, Uniis Wand for 1 Mk. 19de paa Raadhus Rinschbrøndevin 14 s en Rømer 4 s., Aqua vitæ for 3 Mk. 20de Uniis Ag. vit. for 1

En af de Offiserer, som har ligget her i længere Tid, og som har kommanderet Tropperne her eller i det Mindste en Del af dem, var Oberst Daniel, som laa her fra Slutningen af Januar. Endnu den 9. April var han her, men synes da at have beredt sig til Afreise¹⁾. Dog var her af hans Folk endnu sidst i April²⁾. Han førte, som de fleste Offiserer, sin Familie, navnlig sin Kone med sig; har havt sin egen Kof og øvrige Husstand med, og førte egen Husholdning. Af Joh. Pouchs Regninger ser man, at han har holdt et meget krydret Taffel, og at hans Spisestue er blevet rigeligt forsynet med alle Slags Krydderier og deslige paa Byens Befæstning³⁾.

Dal. 4 fl. , 2 enhals Rand Vin. 21de 2 Rander Rinschwin, 1 Rander Spanschwin for 1 Dal. stet.

- 1) Jeg ser ham aldrig benævnet anderledes her; jeg ved derfor ikke, om det er Tilnavn eller Fornavn. Ogsaa i en Liste i Fyenske Selskabs Aftstykke, kaldes han saaledes. Den 9. April Foræridt paa Byens Vegue til Ob. Dan. (altsaa ikke rekvireret) 3 Rander spanschwin for 3 Dal., 3 Rander Rinschwin for 2 Dal. 1 Mk., 3 Pancher af det beste Aqua vitæ 2 Dal. 2 Mk. 8 fl. , en ny flaskfoder dertil for 1 Mk.
- 2) se Prog. 1836, Pag. 36, Num. 1 efter Døbebogen. Af denne ses ogsaa, at Oberstens Frue var med.
- 3) Den 26de Januar bekommit Oberst Daniel paa Byens Vegue efter begge Borg. henders Lydelse efterfølgende Specerij: 4 Top, per sukker wect 12 Pd. a 2 Mk. 4 fl. ; 4 Pd. Peber a 3 Mk.; 4 Pund Ingefær a 2 enh. Mk.; 1 Pd. Moschater for 3 Dal.; 6 Pd. Rusiner a 12 fl. ; 1 Pd. Moschatenblinn for 6 Dal.; 6 Pd. Corintter a 12 fl. ; 1 Pd. Melkener for 3 Dal.; ensjerd. Pd. Saffran for 8 Dal.; 1 Pd. Caneel for 3 Dal.; 12 Pd. Suedscher a 6 fl. ; 8 Pd. Nisengryn a 10 fl. ; 2 Bøger sin Vapir a 1 Mk.; 8 Pd. Mandler a $1\frac{1}{2}$ Mk.; 4Pd spansch Saec a 6 fl. ; 2Pd. Oliffuer a 2 Mk.; 2 Pd. Kappers a 2 Mk.; Argurker for 3 Mk. 8 fl. ; 2 store Krukter dertil for 2 Mk.; Brendvin for 8 fl. . — Videre den 23. Febr. bekommit paa Ny til Oberst Daniel efter begge Borg. Befalling paa Byens Vegue: 6 Pd. Suedsker, 30 Pd. Riis, 5

Han i Martz har General-Major Wrangel været her, og var her endnu i Begyndelsen af April. Dette er uden Tvivl den berømte Carl Gustav Wrangel¹⁾, som noget senere førte en Overkommando i Tyskland, og udmærkede sig endnu under Carl den 10des Indfald i Danmark, 1657—60. Han var den Gang General-Major, og førte Overbefalingen over Infanteriet ved Torstensons Hær, og blev først General-Admiral og Befalingsmand paa Flaaden efter Admiral Flemings Død den 26. Juli. Ogsaa til ham er leveret Vin og Kryderi²⁾.

Da Torstenson forlod Landet, lod han en Besætning blive tilbage paa Riberhus, under Anførsel, siger Tørpager, af en Kaptejn Holla. Saaledes benævnes han ogsaa i Joh. Pouchs Regnskab³⁾: han eller hans Keck er nemlig ogsaa blevet forsynet af dennes Urtefram med Kryderier og desl.⁴⁾

Vd. lange Rusiner, 5 Vd. Corintter, 4 Vd. Mandler, 2 Tøpper sukker Weet 7 enh. Vd.

- 1) Foruden de to oftere omtalte Wrangeler (Carl Gustav og Helmut), nævnes ogsaa en Johan Wrangel, som Anfører for et Nyttter-Regiment.
- 2) 20. Martii, bekommidt til Gen.-Major Wrangel, 3 enh. Rand Rinschwin, 5 Manchester Spanschwin. 2. April: Paa Ny vdtagen til Gen.-May. Wrangel: $\frac{1}{2}$ Vd. Peber, $\frac{1}{2}$ Vd. Ingefær-Puder for 1 Mk., 3 Lod Muschatenblum for 2 Mk. 4 s.; 2 Kander Wiin-Edick for 1 Dal., en steen Flasche dertil for 1 Mk.
- 3) 3 Progr. 1836 vilde jeg søge at gjøre ham til samme Person, som en Kaptejn Douglas, der omtales i et Tingsvidue, og hvis Folk, efter nogle Indlæg i Raadstubbogen, laa her i længere Tid. (Se anf. St., Pag. 18, Num. 1.)
- 4) 18. Juli bekommidt paa Byens Vegne til Kaptein Holla: 2 Vd. stødt Peber for 1 D. 2 Mk.; 3 Vd. stødt Ingefær for 1 D. 3 Mk. 8 s.; 1 Lod stødt Melkener for 1 D.; 8 Lod Cameel for 1 D. 1 Mk.; 2 Vd. Mandeler for 3 Mk.; 4 Lod Muschatblum 3 Mk.; 20 hele Muschater for 3 Mk.; 3 Vd. Corentter a 12 s.; 2 Vd. Rusiner for 1 Mk. 8 s.; 2 Tøpper Sukker, Weet 10 Vd.

Om Slottets Tilbage=Erøbring af de Danſke i Auguſt, og diſſes Dphold her, maa jeg henviſe til Programmet for 1836 (Pag. 23 og ff), da jeg her ingen nye Dphlyſninger kan give¹⁾. I den Tid Byen nu var fri for Fjender, har Raadet foretaget og ladet foretage Rejſer paa Byens Vegne.²⁾ Da Helmuth Wrangel atter trængte ind paa Halvoen, og lagde Beſætning i Niberhus, kom forſt en Ritmeſter her til og fik ſom ſædvanlig en lille Duſor³⁾. Selv har Wrangel perſonlig været i Ribe, navnlig den 15. Novbr., hvilket ogſaa kan ſes af hans Urtekrammer=Regning. Han fik da tillige en Ahme Rindſwin med ſig⁴⁾. Om Wrangels Stridskræfter

a 2 Mk. 4 ſ.; 8 Pd. Suedſcher a 6 ſ.; 1 Pd. Riſengryn for 10 ſ.

- 1) I Vouchs Regning er anført under 21. Auguſt, altsaa medens de danſke Tropper „den hollensche Armee“ under Chriſtian Rankau endnu var her: leueret 5 Smelt Degeler for 2 D. 2 Mk. 1 Pd. Salpitter 2 Mk. 8 ſ., 1 Pd. Suaffel 1 Mk. Dette har viſnok været til militært Brug. 5. Septbr. betalt N. af hans Hefte och Wogn med Chriſten Randzav hans Tjener til Snab=høyen. (Und. Svane.)
- 2) 30. Auguſti waar B. Morten Paſſen och jeg vdj Weyle paa Byens Weigen och forterit 15 St. D. 3. Sept.: Caſten Oluſſen och Anders Jacobsen til Fortering paa Reiſen adt Byen 20 St. D. 4. Sept.: Lauritz Juſen til Veder Skriffuers Tjerpunge til Glückſtadt 5 D. Andre til Flensborg; en til Vechſtadt, men kom kun til Hufumb o. ſ. v. (Und. Svane.)
- 3) October: giſſuen den Ritmeſter, ſom waar her i Byen om Kundſchab fra Wrangel, den Tiidt han Marſierede her hen igjen 22½ D.
- 4) 16. Novbr. bekommidt paa ny Regning til General Helmut Wrangel: En Ahme Rindſwin for 40 Rindlr. er 60 Dal., 1 Pd. hiel oc ſtødt Ingefær for 2 Mk. 8 ſ., 1 Pd. Veber for 3 Mk., ½ Pd. Muſchatenbtum for 1 D. 2 Mk., ½ Pd. hel och ſtødt Melckener for 1 Dal., 2 Pd. Mandeler 3 Mk., 2 Pd. Ruſiner for 1 Mk. 4 ſ., 6 Pd. Suedſcher a 6 ſ., 2 Pd. Corinter for 1 Mk. 8 ſ., Safran for 1 Dal., 4 Pd. Riis a 10 ſ., 2 Topper ſucker wect 6 Pd. a 2 Mk. 4 ſ., hele Muſchater for 8 ſ.; Noch en Kiſt, dertil en Poſe for 1 Mk. 12 ſ.

paa Halvoen findes nogle Notitser i „Aftstykker, udgivne af Fyens Stifts literære Selskab“ (2den Saml. 2. Hefte, Pag. 163—64), aftrykte efter Afskrifter i Karen Brahes Bibliothek, men de ere kjendeligen unøjagtige og ukorrekte.¹⁾ Ej heller kan man tydeligt se, til hvilken Periode af Krigen, de skal henføres²⁾.

Fra denne Svenskens 2den Besættelse af Byen ved jeg Intet videre at tilføje til de faa Notitser om Samme, jeg har meddeelt i Progr. for 1836. Ved Nygterne om danske Troppers Fremrykken har Magistraten dristet sig til at udsende Folk af og til „paa Kundskab og efter gode Tidender“³⁾.

Prinds (Hertug) Fredrik, Kristian den 4des Son, der var bleven protestantist Erkebiskop af Bremen, nærmede sig næmlig med en Hær fra Holsten, og til ham skulde de Tropper støde, som Rigets Marsk Anders Wibe havde ført over fra Fyen. Hele Hærens Styrke angives til 6548 Mand i en Optegnelse, aftrykt i Fyens Selskabs Aftstykker, og som har et mere autentisk Præg end de ovennævnte Notitser, især Fortegnelsen over Prindsens Hær, hvilken er dateret Ribe og undertegnet af Kay v. Ahlefeldt, hans Adjutant, eller vel rettere Generalkvartermester⁴⁾. Antallet paa de faldne

1) Af denne Grund lader jeg dem ikke aftrykke her; saameget mere som de nslig ere trykte andetsteds og ikke specielt vedkommer Ribe.

2) Overskriften er: Liste der Wrangelschen Völker, dog er det rimeligt, at her menes Helmuth Wrangels Styrke ved det her omtalte Indfald.

3) 3 Decembris och Novembris betaldt tvende Personer som hafde werit paa Skodborrighuß om Kundschab, 1 D. 8 s. — Decembris betald en Bud, som Hr. Weder i Hygum hafde leyet til Haderslef om goede Tidender, 1 Dal.

4) Denne mener jeg bør finde Plads her, skøndt før trykt: „Extract aus den Rollen: Die Reuterrey, so aus Holstein gekommen mit ihren Officirs 1551; Ohne ihren Officier 1250; Draguener mit ihren Officirs 192, Ohne Officier 161; Zu Fuß mit den

Svenskere ved Slottets Bestormelse angives i en samme Sted aftrykt Liste, i Byen til 50 Mand, og paa Slottet til 4 Offiserer (med Kommandanten Mortaigne) og 150 Mand dræbte, 3 Offiserer og 4 Menige saarede og fangne¹⁾. Af et Regnskab ses, at 3 Offiserer ere begravede her, men ikke om det er af vore eller af Fjendens²⁾. Dgsaa Prinds Frederik lod sin Kof forsyne sit Kryderiskab med Kryderi, Urter og Varer paa Byens Befostning, eftersom han lystede³⁾. Dette skete den 4. Januar; umiddelbart derefter maa Prindsen være brudt op, og dette afgiver et Bevis mere for Urigtighe- den af Tidssbestemmelserne for Slottets Indtagelse hos Slange, Terpager og Flere⁴⁾.

Officiers 2002, ohne Officier 1730; Summa ohne Officier 3244, mit den Officiers 3748. Datum Ripen den 3. Jan. 1645. R. v. Ahlefeldt. Dazu sein gekommen aus Fühnen Reuter 800, zu Fuß 2000. Summa in Alles machet 6548."

- 1) Designation der Todten und Gefangenen auff Ripen. In der Statt sein bei 50 gefangen und niedergemachet. Auf Schloß ist gewesen: der Obristleutenambt Morteignie, 1 Major, 2 Capitani, alß Wulff Pabst und Heinrich Rangow, wie dan andere Unterofficiere und bei 150 gemeine Knechte todt. Gefangen 1 Regimentsquartiermeister, 1 Leutnambt, 1 Fendrich, 3 oder 4 gemeine Knechte, Alle gequehet. (l. c. Side 124.)
- 2) Noch giffuen for Ktocherne at ringe for di 3 Offiserer, som blev ihjelslagen paa Slottet af Kongl. May. Folk. (Ahd. Sv.)
- 3) Joh. Pouch har denne Gang ingen spezifiseret Regning indgivet, men anfører blot Modtageren, det Heles Beløb og paaberaaber sig isvrigt Bedkommendes Modtagelses-Bevis i følgende kuriøse Note: 4. Januar er Wdtagen paa Byens Wegne til Ihre Fürstliche Gnaden Durchleutt. Herzog Friderich, Erzh-Bischof zu Bre- men, durch Foder-Marschaltz Claus Jensen vndt Ihre Fürstl. Guad Mundloek M. Balzer vndt stüch hopmand paa Apoteket wdi Ribe, alle Slags Speceri, Urter oc Ware effter Welb. Kay von Ahlefeldt Benützung, in summa beregnet — 37 D. 3 Mk. 15 s.;
- 4) Slange sætter Erobringen midt i Januar. Terpager endnu langt senere. Se Prog. 1836 Pag. 48.

Herester, fra Slutningen af Januar nemlig og til Krigens Ende, var Ribe i Fiendens Vold. Vel laa her ikke svenske Tropper, i det mindste ikke stadigt, men de vare dog i enhver Henseende Herrer her. Vi have set foran, at de alt i Februar paalagde Byen en Penge-Afgift, som maatte tilsendes dem ved Byens Afsendinge; at de hele Sommeren igjennem rekvirerede Levnetsmidler og andre Fornødenheder, som ogsaa sendtes til dem i Lejren. Byens Bud maatte drage rundt om i Egnen i deres Grinder efter Penge og Proviant.¹⁾ Af og til synes dog ogsaa Tropper at have ligget her. Saaledes har de i Maj paalagt Byen noget Arbejde for at lette dem Overgangen til Holmen²⁾.

Men først i September, altsaa efter Freden, kom de Svenske tilbage.³⁾ Den September kom Ob.-L. Rothenburg, med sin Sekretær⁴⁾ blandt Andre. Der er strax stet Indkvartering og afsendt et Korps til Warde,⁵⁾ hvorhen der og

- 1) Hertil kan tjene til Bevis, foruden de forhen anførte Exempler, følgende Udskrifter af Anders Svanes Regnskab for 1645: 19de Juni betaldt den Bud, som waar fra Slesuigh fra Proviantmester efter Vorm. Mortten Lassens Befalning 4 Dal. 10. Juni giffuen Kund Nygaard for han var allevegne paa Lannid med Bressue om schatt for Wrangel, 4 Dal. 11. Juni giffuidt Benidt Fostermor for hand war paa troyborg i Vallumb mett Bressue for Oberst leutenandt Sebastian v. Rothenburg, 3 Mk. (Und. Svane.)
- 2) Den 24. May: giffuen Esthne Karlle for Nogen Zimmerß-Arbejde, de gjorde for Offuer-Ridden for Suenischens Foltch paa Holmen. (Und. Sv.) Her menes vistnok den da saakaldte St. Hans Holm, hvor nu Kirkegaarden er.
- 3) Se udførligere herom Prog. 1836, Side 54 og ff.
- 4) Den 6. Sept. leueret R. N. 2½ Bog papir til Secretarius Ferdinandus Under Rottenborig efter B. M. Lassens Befalling, og 10. ligeledes betaldt to Bøger Papir til Secretarius. (Und. Sv.)
- 5) 21. Septb. bekom Byen til boletzedler 1 Bog Papir; den 4de giffuen N. og N. for di wißede dj Suenische paa Wejen til Warde.

faa er sendt skriftlige Ordre eller Udskrivninger¹⁾, ligesom ogsaa paa Landet rundt om. Noget, men kun lidt, Proviant omtales som leveret paa Byens Kasses Bekostning²⁾, formentlig til Soldater, som ikke strax kunde skaffes i Kvarter, eller som havde Kvarter hos Folk, som Intet havde at levere. At der ogsaa er sendt Eligt ud paa Landet, haves et enkelt Eksempel paa,³⁾ — Folk bleve betalte for at vogte deres Heste ved Bagtstuerne o. s. v.⁴⁾

Wrangel var her ikke i Begyndelsen.⁵⁾ Men længere hen har han selv indfundet sig: i det mindste har hans Kof under den 20. September atter visiteret Apoteket.⁶⁾

- 1) Den 21. Ieneridt N. til Therpenge medt Bressue til Peder Byrgesen. Denne var Kongelig Ridefoged i Warde, hvilken paa en Maade var Lænsmandens Stedsfortræder der. Om de Svenskes Huseren i Warde ved dette Indfald, se Prog. 1836, Pag. 56 og 57.
- 2) Den 23. October Ieneridt N. for at kiøbe Proviantbrød 10 Sld. Giffuen Clement Stadsbods Hofrn for 1 Thend Sl 11 Mk.
- 3) Betaldt for en Thonde Sl, som kom op til Fardrup, 11 Mk.
- 4) Giffuen Halbor Holdensen, for hand wochte wdj Johan Storches Hus offuer Wrangels Soldh. dieres wogn och hester, som waar der wdj Gaarden. — Dette Hus, i Grønnegade beliggende, er blevet brugt til Bagtstue eller Samlingssted, og der er derfor foretaget noget Arbejde for at indrette det dertil ved Indfaldets Begyndelse: 1644 in Januari bleff bekostet paa Jørgen Storches Hus i Grønnegaade, met Kachelofen, Stalden och andet Murarbeide at ferdig gjøre 6 D. 3 Mk. 4 s. — Disse sidste Udsøfeler ere alle af Anders Svanes Regnskab.
- 5) Den 5te giffuen N. for hand waar met Bressue till Wrangel fra Offuerst-Leutenantd.
- 6) Noch vdtagen til Oberst Wrangels Koch efter Vorm. M. E. Besfatning paa Byens Weque: 1 Vd. Peber, 1 Vd. Ingefær, $\frac{1}{2}$ Vd. Caneel-Pudder for 2 Mk. 8 s., 2 Vd. Musiner, 2 Vd. Korintter, 1 Vd. Mandel, Safran for 2 Mk., Muschat Blum 1 Mk. 8 s., Melckener 1 Mk. 12 s., 3 Vd. Suedscher, 4 Vd. Sucher o. s. v. — Paa Joh. Pouchs Regning er endnu 3 Ahmer Rindevin, Ieorderde til Lænsmanden Gregers Krabbe, Mar 1647, 49, 50, efter Raadets Befaling, efter den, ogsaa i mine tidligere Programmer omtalte Skik, hver Julcasten at gjøre ham en saadan Foræring. Ogsaa har han leveret en Del Tømmer til Reparasjon af Provste-Residentien, som Byen skulde holde vedlige. Han har altsaa drevet en fuldstændig Købmands-Handel. Hele hans Tilgodehavende var 428 Dal. 1 Mk. 14 s. fra denne den første Krig.

3.

Tillæg til Programmet for 1838.

(Krigen 1657—60.)

Sin Byens Gjæld til Johan Pouch var, som foran er omtalt, endnu ikke betalt i 1660, men da var hans Fordring blevet betydeligt foreget ved de Udgifter, han paa Byens Begne havde haft i den ny Krig, som da netop var endt. Regningen paa disse Udgifter er af en anden Art end den Forrige, nyss omtalte. Det er nemlig ikke her Kurus=Artikler, der ere udtagne eller leverede, men, paa to Orhoveder Bin nær, lutter Nødvendigheds=Artikler, Korn, Brod, Ol og Furasje, samt forstrakte rede Penge. Det er især Udlæg, han har haft i sine Kvarter=Uger, medens vere Allierede laa her og udsuge Byen. Her synes nemlig at have været den Indretning, at de anseeligere Borgere, maasse blot Raadmandene, hver i sin Uge forestod Indkvarteringen. Enhver Saadan maatte da i denne sin „Quartier=Uge“ besørge Underholdningen til de Soldater og Deelige, som man ikke strax kunde faa anbragt i Kvarter, skaffe de trængende Borgere, som selv ikke formaaede at levere det Fornødne til sine paatvungne Gæster, Understøttelse dertil enten i Penge eller in natura; bringe Levnetsmidler og Furasje tilveje ved Gjennemmarscher v. s. v. Naar ingen Penge var i Byens Kasse, maatte

han udrede Alt dette af sin egen Komme, paa B. og R. Befaling og under Løfte om Erstatning efter Krigen. Til videre Oplysning herom, og som historisk Bidrag til den Tids Indkvarterings-Historie, vil jeg lade omtalte Joh. Pouchs Regning følge, noget forfattet.¹⁾

Borgemeester og Raads anden Regnskab paa Byens Vegne.²⁾

Anno 1658 den 13. May:³⁾ Peder Toldschriffuer til hielp effter Seddel fra Raadhuset 7 Dal.; Niels Gasse 2 D. 1 Mk.; noch erlagt paa Raadhuset 2 D. 2 Mk.; Anders Stadsbud leueridt 5 D.; Anders Byschriffuer leueridt 15 D.; Noch 5 Daler, som han oc selff⁴⁾ annammede.

Til Gen. Major Botkers⁵⁾ Regiment forstrakt Rug 5 Riber Tønder a 3 Rdt., en Tønde Ving, som kom til Colding, 4 Dal.

Sde Junii bekomt Byen 4 schipper Ving a 2 Mk.;

- 1) Forkortelserne bestaa især i, at Summerne af Priserne paa de leverede Gjenstande ere udeladte, f. Ex. Haffre 16 Schipper a 15 fl. er 3 Rdt. 3 Mk., hvilken sidste Sum er udeladt; og naar en Vare nævnes flere Gange anføres Prisen kun den første Gang, med mindre den siden forandres. Jeg har brugt samme Fremgangsmaade ved Anførserne i forrige Udsnit.
- 2) Dette skal naturligvis her betyde: Hans Regnskab (Regning) til B. og R. Det første var det fra Krigen 1643—45.
- 3) Altsaa i Mellemtiden mellem den rosfildige Fred og Krigens Gjenudbrud. At Ribe i denne Tid ikke var forskaanet for Indkvartering og Gjennemmarscher, viser Progr. 1838, Pag 29 og 37—38.
- 4) Naar en Borger fik en Indkvartering, der var usforholdsmæssig stor eller krævede for store Udgifter, befalede en anden Borger at understytte ham. I de her nævnte Tilfælde maa det være sket med Løfte om Erstatning af Byen.
- 5) Om ham og den megen Vin, han og Følge drak her i Byen, se Progr. 1838, Side 29 og 37.

leueret oc forstract Byen til de Svenske 1 Orhost Wiin, som Possuel Tepsen ved Væcterne led vdtage.“

Mere er ikke leveret under Svenskens Besættelse. Men da Byen vel var befriet fra dem, men havde faaet en endnu byrdefuldere Indkvartering af vore egne Allieiede, hedder det endvidere:

„11. Oct. i den Brandenburgsche Indkvartering¹⁾ leueridt oc forstract, som kom paa Slottet, 100 Pbd. Brød 2 D. 2 Mk.; 1 Thund Dll 5 Dal. 19. ditto 200 Brød, 1 Thund Dll.

„2. Novbr.: Forstract i min Quartier Bge Haffre 16 Schipper a 15 ß.“ Ligeledes de følgende Dage indtil den 7de incl. har han daglig leveret Havre, i Alt 51 Tdr. Videre: „den 6. Nov. 7 Laß Wæd a 3 Mk. 8 ß., 1 Tonde Dll 5 D., som kom paa Slottet.“²⁾

„1. Decemb. forstract Proviant-Rug a 3 Rdlr.; den 12te ditto 6er Tonder Rug; 21de ditto 3 Tonder Dll.

„Anno 1659 den 12. Januarij bekom Borg. oc Raad paa Byens Begne En Orhost fransk Wiin til Churfyrsten af Brandenburg, 36 Dal., medt det første adt betale.“³⁾

„17. Febr.: Forstract oc leueridt til den Keiserlig proviantmester 48 Schipper Rug, 18 Dal.“⁴⁾

„Vdgiffuen i min Quartier Bge 24. April En Ritmester, som waar til Andreaß frischuster, for hand fick ingen fri

1) 11. Oktober var den Dag, da Brandenborgerne kom og først indkvarteredes. Ulf. Sted Side 45.

2) Dette har været til Vagtsluerne der, for det var nok alt den Gang for øvrigt ødelagt og ubeboeligt.

3) Frederik Wilhelm, den store Kurfyrste, var her, hvor Hærens Hovedkvarter var, i 5 Uger, fra 23. Desember af. U. St. Side 47—50.

4) Tonden altsaa 3 Dal. Ovenfor er Prisen ansat til 3 Rdl. Tønden.

Quartier Haffre 4 schipper a 20 fl.¹⁾ 27de dito til 14 Bogneste, som naar med Churfurstens Fodermarschalch efter Wiin oc stued til Voeld Meilvongs²⁾ i 3 Dage, om Dagen 12 schipper Haffre, er 36 schipper, 12 Knipper Høe a 4 fl., for 2 Karlis Fortæring i 3 Dage, 2 Dal., Oll oc Tobak 1 Mk. 8 fl., Giffuedt dennem paa reisen, Haffre 4 schip.

„Samdag giffuet Ritmesteren af General Sporcks³⁾ Regiment, fordi hand marcherede igjennem Byen medt hans Trop, Haffre 20 Schip, 1 Londe Oll, for den ledige Londe 2 Mk. 8 fl., for den at age til Lustrup 8 fl., Jens Domeskers Datter til Hjelp 1 Mk. 8 fl.

„Den 28de ditto betaldt Andreas Berlohren for Ob. K. Commissario Waldaw en Mats hold 4 Dal. Den Keiserlige proviant betienter til Kirsten S. Lauridz Lassens 8 Knipper Hø, Niels Gasse til Hjelp 1 schip Haffre.“

„29de April, Peder Willadgen til hjelp 1 Mk. 8 fl., Bodild Meilvongs betald 2 Dal.⁴⁾, Haffre 4 schip, [til Oll 2 Mk., til Tobak 8 fl.

30te ditto Peder Lustrup til hjelp 1 Mk. 8 fl., Scarzianten til en siug Soldat, som haffde ingen Quartier 1 Mk. 8 fl.

- 1) Denne Mand med sine 2 Tilnavne kjende vi fra den forrige Krig. Han synes at have holdt Gæstgiveri, eller dog at have kunnet modtage og beværte ansetigere Gæster for Betaling.
- 2) Høe hende har været Vertshus og Herberge for simplere Folk. „Fodermarskalken“ selv har ikke været nogen uanselig Person, thi han repræsenterede Kurfyrsten selv ved en Børselstads (Prog. 1838, Pag. 49, Num. 3.)
- 3) Sporck var General i Keiserlig Tjeneste. Ritmesteren har ventelig ogsaa faaet en Dufør for sin Willighed, men den er saa bleven ham betalt af en af Borg. M. eller en Ulden af Naadet.
- 4) formodentlig for Folk, der har været lagt ind til hende.

„1ste May giffuedt [til Ob. Junge Garners¹⁾] soldt for de marcheridt igiennem Byen, som jeg kiofte af Karen Peder Tolsstrup, Haffre 3 Tonder for 7 D. 2 Mk., Hans Wagger for 1 Tond Ol 3 D. 3 Mk.

„4. ditto: Ib Nielsen til hielp til sin Fourier, efftersom han giffuer om Dagen 1 Mk. 8 β . och desforuden haffde Soldater, 1 D.

„14. May forstract en Tonde aff mit bedste Ol, 6 D.“

„25. ditto fick Matties Jessen paa Byens Begne aff Hans Wandels oc mit fellis Korn ved Broen 10 Tonder Rug a 6 Dal.²⁾ Derpaa betald 24 Dal., rest. 36 Dal., min halff Part 18 D.“

„Forstract i min Quartier Bge, som følger:

6. Juny: G. H. til Hielp til en Profos 4 Mk.

7. ditto til Ob. Lieut. Görz Ryes³⁾ heste til Mette G. Lauris Waggens 4 schip haffre.

8. ditto: betald Boel Meilvongs Piger for 8 Quetskte (Kvæstede) Soldater, huer moltid mad a 6 β , 20 Skander Ol, 1 D. 1 Mk.; Olie for 8 β , Brenduin for 8 β .

Sambag Johanne Goldberg for 14 Quetskte Soldater huer 3 Moltider a 6 β .⁴⁾, 38 Skander Ol, 2 D. 1 Mk. 8 β

1) Garnier var østerrigsk Oberst (Puffendorf), det „alte Garnische Regiment“ omtales i Progr 1838 Pag. 87; det laa i Kvarter i Ulsborg Herred.

2) Denne Pris er dobbelt saa høj som den under 17. Febr. ovenfor anførte. Raadet har ogsaa anmærket dette i sine Vedteguinger, og aftrukket 10 Rdr.

3) En Görzky eller, som Puffendorf skriver, Görzke var brandenborgsk General allerede nogle Aar tidligere. Denne er maaske en Son af ham.

4) Den 1ste Juni og følgende Dage faldt og saarede en Del af de Allieredes Folk, dels ved Erobringen af Fæne, dels ved et mislykket Forsøg paa at lande i Jyen. Derfra ere vel disse Saarede komne.

„Søndag S. J. for 7 Soldater, huer 5 Moltider, 12 Kander Ol, Olie, Brenduin, Suedster o. s. v.“¹⁾

Videre har han forstrakt Foder til 7 Bogeheste, som „aag samme Soldater“, til Karle, som fjorte dem, en Captein Armes, som var med dem o. s. v.

„3 Bedsmænd som sad paa Raadhuset oc skulle til Veyren, 3 Mk.

„Jacob Brundnig til hielp 2 skipper Haffre.

„26de Juni Efter Borg. Peder Dlussens Befalning leues ridt Tergen Stadsbud 12 Dal. til den Wactmester, som da kom bert oc skulle haffue om Vgen 6 Rdlr.“

Hermed ender Regningen paa Joh. Pouchs Udlæg i denne Krig, hvilke beleb sig til 379 D. 4 β . Hertil seje hans Arvinger endnu følgende Bemærkning: „Noch bliffuer Velvise Borg. oc Raad efter Obligation skyldig i Kapital 50 Rdl. med 10 Mars resterende Rentte til Michaelis næst forleden forfalden, er tilsammen 80 Rdl.“ Hele Beløbet af Boets Fordringer, Regningerne fra begge Krigene, Oblig. og Renter sammenregneede, udgjorde 927 D. 2 Mk. 2 β .

Joh. Pouch døde, som før er berørt, mod Slutningen af denne ulykkelige Krig, den 15de Juli 1659, da Pesten begyndte at rase her i Byen. Han var en Bestfaler og havde været Apoteker her i Byen endnu før 1627. Den her oftomtalte Regning er underskrevet „Ufgangne S. Johan Pouchs Apotekers efterlattede Børn oc Arffuinge“. Men nedenfor har en af dem, Doktor og Stiftsfysikus (Medicus) Ludvig Pouch²⁾ egenhændig skrevet: „oc paa deris Vegne,

1) Disse have maaske ogsaa været Saarede eller Syge.

2) Blandt hans Børn er mig videre bekendt Johan Pouch, Kapellan til Domkirken, som laa i Arvestrid med Broderen Ludvig, hvilken førtes med stor Hestighed paa begge Sider, se Vrog. 1838, S. 61. En Søster til dem, Lene, var først gift med Lambert

da flere ere fraværende. Rudevigh Pouch.¹⁾ De henstille til Raadet, hvad Rente det vil tilstaa dem af deres Forbringer, og anmoder det om, efter dets skriftlige Tilbud, nøjere at undersøge, om han ikke skulde have udlagt endnu Mere i sine andre Kvarter-Uger, (han har altsaa havt flere end de ovenfor anførte), da han ikke har indført Alt i sine Bøger, c. s. v.²⁾

Bed denne Regning har Raadet først gjort adskillige Bedtegninger: at Priserne flere Steder vare satte for høje,³⁾

Baggesen, som boede paa Vorskborg, var Købmand og Væstgiver, ogsaa Raadmand, og som døde af Pesten 1659. Hun havde ved Krigens Ende tilgode hos Byen 2036 Rdl. 2 Mk. 6 ß.; foruden Godtgjørelse for det Ddelagte, o. s. v., hvoraf hun kun fik Lidet eller Intet betalt; hun giftede sig siden med Apoteker Tob. Frank, Se herom Prog. 1838, S. 63—69, og flere Steder.

- 1) Ved Siden er skrevet med hans egen Haand: Misregning bliffuer ingen Betalning.
- 2) Huis (hvad) Belviise Borg. oc Raad af Regnskaberne Rendte vil Os vnde, settis til deris egen gode Discretion.

Derfom Belv. Borg. och Raad effter deris gode skriftlige erbiudelse vdaff Skatmesternis och Proviandmesternis Regnskab eller oc egen Kundskab nogit er Bitterligt, woris S. Fader at haffue videre forstract paa Byens Vegne i denne besværilige Feide tid vdi hans andre Quartier-Uger eller i anden Maade, som Vi endnu icke haffue kundet finde, efftersom den S. Mand icke haffuer hafft sine Bøger altid ved handen, men her oc der noget antegnet, oc Vi saa hastig icke alle hans Seddeler oc Bressue haffuer kundet igenem see, eyheller os Nagedt om hans Regnskab haffuer weridt bewußt, formode Vi de for Guds oc Retfærdigheds Skyld ville os det tilkiende giffue, oc i sin tid godt giøre: Vi erbiude os igien dennem oc Byen at giøre noiactig satis faction for huis Woris S. Fader billigen kand findis skyldig, huis oc nogidt herudi kunde mangle, ville vi os gierne lade underrette oc begære intet uden det ræt er, findis ellers altid deris Tienstwil lige oc ønske dennem alle et glædeligt oc fredeligt Nytaar. Den 30de Decbr. 1659.

- 3) først 5 Edr. Rug til Gen.-Major Bødtfers Regim. forstract a

at han havde anført som Udlæg for Byen, hvad der var hans egen Anpart at kontribuere¹⁾; og at han om nogle Poster skulde henvende sig til Krigskommissæren²⁾: at en og anden Leverans var stet uden deres Vidende³⁾, o. s. v.

Der næst indgav det en Kontra = Regning i Boet paa 161 Rdl., for Restanser, Johan Pouch havde paadraget sig, dels af Kontributioner, især til vore egne Allierede⁴⁾ i 1659, dels af Leveranser af Proviant, Brød, Ol, Rug, Malt o. s. v.⁵⁾ Endelig tilbyder det, at ville likvidere denne Gjæld

---

3 Rdl. gioris quitt efftersom Lauris Friis oc andre haffuer forschreffuit 2 Rdl. afgaær 5 Rdl. 1 Orhoffuit Wiin beregnet 36 D. afgaær 6 Dal., o. s. v.

- 1) den 11., 19. og 20. Junn (skal være Oktober) beregnet 17 Dal. 2 Mk. for Ol oc Brød, huorimod andre hans medbrødre saa oc Borgerschabet haffuer gjort lige forstrekning oc derfor intet fordrer. 21. Decbr. 3 Tønder Ol vil forklaris mueligt er vdgiffuen i hans egen Contribution. 17. Febr. 48 schipper Rug, som vil forklaris schal være hans egen Vdgift.
- 2) 1. og 12. Decbr. forstract 14 Tdr. Rug, huilket han ligesom andre Medborgere haffuer at fordre hos Com. Pakbiery.
- 3) 1650, d. 12. Janv. en Orhoffuet Wiin til Churfürst, som Borg. oc Raad ved Intet aff oc vil forklaris.
- 4) Bilagene hertil ere vedheftede J. V. Regning; først en Seddel fra vedkommende Skatmester: Huis Skatter den sal. Mand Jo^s han Pouch Apotecher befindes at restere med 658 d. 16. Febr. 20 Rdl., (til de Svenske). 20. Junn 20 Rdl., d. 19. Junn 24; 24 Sep. 15. Oct. og 29. ditto, 20 Rdl. hver Gang. Hertil har B. og N. føjet Novemb. Skat 20 — saa at det Hele er 144 Rdl. Se om disse Skatter Prog. 1638, Pag. 53—58. Den der efter Skattebøgerne saakaldte Gen. Strudz er den bekjendte østerr. General Strozzi.
- 5) Af den prouiant schat, som er lagt 658 d. 2. Oct. rester Sal. J. V. 1½ T. Ol. Koste den Tid medt Tønde 6 Dal., af den Schat som er lagt 659 den 25de Maj rester sal. Mand af 1 Tønd er 5 Dal. Sal. J. V. Raadm. Rester aff en Prouianttschatt, som bleff lagt 20de Augusti 1659, Brød 96 Pd., Svøenge 3 Sl. D. J. V. rester aff den Kornschatt, som bleff paabuden

i det, som S. Johan Pouch muligens kunde have til Gode hos Byen¹).

Men af denne Likvidering eller mindelig Afgjorelse blev der Intet. Thi i 1660 er det nok kommet til Profes. Paa et af Eksemplarerne af Regningen findes Paa-skrift, at den dette Aar fire Gange er læst paa Ribe Gjesteting.²) Striden vedblev endnu længe, og Raadet klagede over, at de fik vidtløstige og grove Svar af Dr. Pouch.³) Endelig synes Raadet og Bedkommende, at Byen skulde slippe med at betale 100 Sl. Dal., og endog have deres Obl. paa 50 Rdl. tilbage.⁴) Men heri vilde Arvingerne ikke indvillige, og Sagen trak endnu længe ud. Thi blandt Bilagene til Regningen, og den vedhæftet, findes en Kjendelse af 5 Voldgifts-Mænd, der stadfæster hin Raadets Afgjorelse⁵), og denne er dateret 14. Nov. 1673; og derved er det saa vel blevet.

til Hø. R. M. Krigsfolet dertil Fornødenhed 12 Schipper Nog oc Ni Schipper Matt, efter Tagsten i Penge, 9 Dal. 2 Mk. 4 s. (Efter Proviantmesterens Sedler.)

- 1) Dersom noget herimod vdaß Sal. Johan Pouch kunde vere forstracht eller vdtgiffuet paa Byens Wegne, som vittetirgt oc beuiffigt er, Erbiuder vi os ved god Liquidering slikt at godt gjøre.
- 2) Den ene Gang lod en Prokurator tage Gjenpart af den paa Byens Wegne. Deraf de flere Ufskrifter.
- 3) se ogsaa Prog. 1838, Side 61.
- 4) Blandt de oftnævnte ved Regningen hestede Bilage er en Seddel uden Dato: Extract af Ribes Byes Nestans Bog Fol. 16. All Regning paa begge Sider er forarschediget, Byen er hans Urffninge schyldig 100 Sl. D. Och derimod schal den Obl. paa 50 Rdl. som di endnu hos sig haffuer, igien tilbagelæueris.
- 5) Efter Befalning fra Hr. Præsident, Borgemeester och Raadmænd haffue vi vndersejne hafft Byens och Sal. Johan Pouchis mellem werende Regenschaber for os och med Stid igiennemset, men efftersom vi icke kunde eragte, nogit at forandris udi det som tilforne derudi giordt er, da Siunis os, at det kand forbliffue ved

Flere Andre have vistnok gjort Forskud i Løbet af denne Krig og have ventet længe, og vel stundum forgæves, paa Tilbagebetaling. I 1655 befaler saaledes Borg. og Raad Pengemesteren strax at betale en Enke 30 Rdlr., for en Solvskande, der var blevet foræret Ritmester Reiss af de danske Tropper, der laa her mod Krigens Slutning.¹⁾

Som Tillæg til de Brudstykker om Ribe Stifts og Omegns Skæbne i denne Krig, der findes i sidste Afsnit af min tidligere Afhandling herom, vil jeg meddele nogle Efterretninger om Haderslev Amt, især dets Geistlighed, Kata i disse ulykkelige Aar. De ere tagne af Præste=Jubberetninger, men især, og hvad Haderslev Provsti angaaer, ene af Rhodes Beskrivelse over Amtet.²⁾

---

de hundrede Slette Daler efter den forrige Afshied, Som mellem Byen og den Sal. Mands Arffvinger er giordt og er udi Byens Bog indschreffnit Dat. Ribe 14. Nov. 1673. (5 Under. Skrifter.)

- 1) Raadslubogen, fol. 31. Befallis herved Gregers Pedersen at han strax bethaler Wibecke, sal. Lauris Friises 30 Rdl., som er for en Solvskande, som bleff forærit Ritmester Reiss. Ribe d. 29. Dec. 1665. NB. och schall bliffue affortiet i hendis Forderung i Byens Bog. Man maa heraf slutte, at Byen stod i større Gjeld til hende. Hendes afdøde Mand var en Son af den ofte omtalte Hans Friis. Om Ritm. Reiss se Prog. 1838, Side 64—65.
- 2) Samlinger til Haderslevs Amts Beskrivelse o. s. v. af P. Rhode, Sognepræst til Uttersløv udi Lolland. Kbhavn 1775. — Skjøndt jeg i Regelen kun benytter utrykte Kilder, har jeg dog meent at burde meddele Uddrag af denne nu kun lidet bekjendte Bog. Disse Efterretninger maa ikke betragtes som samtidige Kilder, eller alle uddragne umiddelbart af saadanne. I Hovedsagen,

I de to Krigens Aar døde i dette Amt ikke færre end 28 Præster, de Fleste af en pestagtig Sygdom¹⁾, som i 1659 græsferede overalt i Amtet, ligesom i de to Kjøbstæder, Haderslev og Ribe²⁾.

I gammel Haderslev døde Præsten Martin Hoyer fra Halk, og Polakkerne³⁾ plyndrede hans Lig. Ogsaa Præsten i Wonsbæk, Claus Jensen Casbergaard, døde „i det fatale Aar“ 1659 i Haderslev⁴⁾; ligeledes i Halk Hans Hoyer. I Vilstrup døde samme Aar Præsten Ehlers, „Hilarius Ottonis.“

I Thystrup døde endog 2 Præster, først Balthasar Brun fra Haderslev og tillige hans Moder. Derpaa ordineredes den 8. Juni Christian Schmidt von Eisenberg, som hans Eftermand. „Men hans Tilhørere vare tildels i den Pestbefængte By Haderslev, hvor han besøgte dem, prædikede for dem, men blev snart selv smittet og døde den 12. Septb. f. A.“

Præsten i Stepping, Laurentius Brodersen, døde ogsaa i Haderslev 1659; ligeledes Niels Nielsen Præst i Oddis⁵⁾.

Personernes Dødsfald og deslige, ere de vistnok aldeles paalidelige; men dette kan næppe siges om de enkelte Omstændigheder. Navntlig er det næppe rigtigt, at næsten alle Mishandlinger og Volds gjerninger tilskrives Polakkerne, da ogsaa vore andre Allierede og Svenskerne, den Gang vore Fjender, havde deres rigelige Del deraf.

- 1) Etsteds hos Rhode kaldes den „Blodgang, den hvide Blodpot.“
- 2) Især i den sidste. Se Prog. 1838, Side 60—62.
- 3) „Jordens Alfium,“ kaldes den vrede Rhode dem.
- 4) Han er ordineret 1621, har altsaa maattet udholde alle 3 sjendtlige Invasjoner i det 17. Aarh. Hans ældste Søn, Jens, er født 1627, da Moderen flygtede med ham til Wordingborg for de Kejserlige, Casbergaard (Korsbrødre gaard) er Præstegaarden i Wonsbæk. Denne var før Reform. en Klostergaard, og tilhørte Kannikerne i Haderslev.
- 5) Og, siger Rhode, hvo kunde her i Egnen overleve dette Aar.

Præsten i Wonsild, Matthias Antonii, døde 1658 i Kolding „i den fatale Tid“. Antonius Mathiæ Raff, Søn af den Forrige og ham adjungeret, overlevede ikke Faderen et Aar, men døde 1659 den 25de Januar i Kolding, „thi hvo, siger Nothe, torde for fjendtligt Overfald boe paa Landet i de Aaringer“.

Jergen Schroder, Præst i Biert, blev ogsaa Offer for Pesten 1659.

Om Præsten i Stendrup, Christen Christensen Humbleth, fortæller Rhode, „da de slemme Polacker toge deres Kvarter her, satte de Hr. Christen paa en Hest, og da den blev skudt under ham, maatte han lade sig slæbe om af dem og være deres Tolk paa Latin. Svensken mistænkte ham derfor, luredede paa ham, fik ham fat og førte ham over til Middelfart til General Wrangel, som strengelig forhørte ham og bød ham bekjende, hvor hans Klæder og Sager vare. De Svenske truede ham, at ville satte Ild paa Stenderup; men Herren gjorde Beltet saa uroligt, at de ikke kunde komme over, og deres Brede kjøledes imidlertid paa noget Andet. Hans Nabopræster døde bort, og Hr. Christen var tidt Præst for fire Sogne og flere. Polackerne aade hans Fattigdom. Til sit Ophold fortjente han mest ved Rigtaler, tidt over 8 til 16 i en Grav. Krigen endtes, og Hr. Christen levede end i mange Aar.“

Præsten i Heils, Hans Dal, som havde været sin Fader adjungeret siden 1640, døde ogsaa „i det almindelige Døds og ulykkelige Aar 1659“, i Haderslev. Mag. Peter Hjort i Rustrup døde samme Aar. Ligeledes døde i Haderslev Gert Wilhelmi til Witsted „i det fatale Aar 1659, efter at Polackerne havde medhandlet ham ret tyrannisk; de udplyndrede ham, bandt ham bag deres Hestes Kumpe og slæbte ham om med sig.“ Hans Eftermand fik

af hver Kirke i Provstiet 1 Rdl. til at opbygge den af Polakkerne ødelagte Præstegaard. Hans Broder, Peter Wilhelm, Præst til Hammeløv, døde 1659 i Haderslev „med saa mange flere gode Mænd“. Derhen flygtede ogsaa den berømte lærde Magister Peter Vandel fra Maastrup, som var bleven udplyndret baade af Svenske og Polakker, i g det Bibliothek, han havde grundlagt for sine Eftermænd, bortslæbt, og der døde han tilligemed sin Kone 1659.¹⁾

Gaarden Bojens var før en Landsby paa 11 Gaarde, som i denne Krig bleve afbrændte og ødelagte. Nu er det, siger Rothe 1773, en kongelig Forpagtningsgaard, og før de afbrudte Gaarde faar Præsten aarlig paa Amtstuen Betaling for 100 Skjepper Rug.

Præsten i Drenvad, Mag. Peter Drejer, flygtede i 1659 ind til Haderslev, hvor han blev første Kapellan, da dette Kald netop da ved Dødsfald blev ledigt. Til Drenvad kom i hans Sted Laurentius Pors, en Borger søn fra Ribe, der var Præst i Nastrup og ligeledes var flygtet til Haderslev.

I Østerlinnet havde Præsten Poul Trans „et bedrøvelig Besøg af de onde Polakker i 1658 og følgende Aar, da de afbrændte den arme Mands Præstegaard, da han intet mere havde at give dem.“

I Hygum Sogn rasebe smitsomme Sygdomme i høj Grad²⁾. Præsten Peter Jacobsen, flygtede med sin Familie til Ribe før Polakkerne, og der blev ingen Gudstjeneste holdt i Hygum første Juledag.

1) Hvad iøvrigt Rhode fortæller om hans Lærdom, Egenheder og besynderlige Levemaade, hører ikke herhen, og er ogsaa temmelig bekjendt. Han var en Søn af en Borger i Ribe, en Sønneson af Biskop Bandal sammesteds.

2) Rhode siger, at Hr. Veder selv skriver, at der i Sognet døde under Krigen 540 Mennesker. Hvilket vel maa være overdrevent, da dette Antal er vel større end hele Sognets Jolketal paa de Tider.

Præsterne i Rødding og i Skodborg, Anders Petersen og Jørgen Tørring, bleve ihjelslagne af „de onde Polakker“ i Røddingføv nær ved Tinghuset eller Tørringgaard, i det de vilde flygte til Ribe. Stedet kaldtes, efter Rhodes Udsagn, endnu i hans Tid „Præstefilde“.

Bertel Sture, Præst til Hjortlund og Kalslund, døde ogsaa i 1659. Hans Præstegaard i Kalslund, som da var Hovedsognet, blev ødelagt i Krigen, og det, mener Rhode, kan mulig have givet Anledning til, at Præsterne siden have bygget og boet i Hjortlund.

Præsten i Vintrup, Mag. Andreas Vintrup, Herredsprovst, led meget „i den bedrøvelige Krigstid 1658—59“ og døde endelig samme Aar.

Jonas Schnell, Præst i Ugerføv og Herredsprovst, „i den jammerfulde Feide Tid og anstikkende Sygdom gif ogsaa denne plagede Mand al Kjødets Gang.“

I Tostlund flygtede Præsten Anders Clausens Kone, Elsebe Sture, til Ribe, hvor hun døde.¹⁾ Krabbius Caspari blev Præst i Spandet i 1657 og døde allerede Aaret efter, „thi hvo maatte da ikke døe“.

I Høptrup døde Provst Christen Anderssen Klyne (en Ripenser) „under Polakernes Tyranni“. I Arrild døde endeligen ogsaa Præsten Hans Detlevsen fra Nustrup Præstegaard i 1659 „da Krig og Sygdom besøgte dette Sted“, — og hermed tager jeg Afsted med mine Læsere for denne Gang.

---

1) Se Mere om Tostlund i Progr. 1838, Side 72.

Efterretninger

om

Ribe Kathedralskole

for

Skoleaaret 1847—48,

ved

**C. S. A. Bendtsen,
Rector.**

Characterer,

tildeelte de fra Ribe Kathedralskole dimitterede Kandidater ved Examen artium i Aaret 1847.

Kandidaternes Navne.	Litarselskabet Moderum.	Latin.	Latinsk Stil.	Græsk.	Hebraisk.	Religion.	Geografi.	Historie.	Arithmetik.	Geometri.	Lybst.	Fransk.	Hoved- Charakter.
1. Juel, C. J. S. B.	H. ill.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laudabilis
2. Kjær, L. O.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	L. p. c.	L. p. c.	Laud.	Laud.	Laudabilis
3. Riis-Lowson, A. C.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	L. p. c.	Laud.	Laudabilis
4. Koch, V. C. S.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Laudabilis
5. Glensburg C. A.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Haud ill.
6. Kjær, J. J.	Laud.	H. ill.	N. C.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	Laud.	Haud ill.
7. de Tharah, C. S.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	H. ill.	H. ill.	N. C.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Haud ill.
Ifølge Tentamen i Ribe Kathedralskole:													
Thjellesen, J. V.	Laud.	H. ill.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laudabilis

---

I. Lærerpersonalet og Fagfordelingen.

Lærerpersonalet er siden min sidste Beretning blevet forøget med en ny Kollega, Cand philol. J. S. Kinch, der under 31. August 1847 konstitueredes til Lærer ved Skolen. Hans Ansættelse foranledigedes ved, at 3die Klasse, hvis Disciple udgjorde 2 temmelig forskellige Partier, ved indvarende Skoleaars Begyndelse blev deelt i 2 selvstændige Afdelinger med Hensyn til Underviisningen i Latin, Græsk og Fransk. Denne Deling af Sprogunderviisningen i 3die Klasse medførte 15 nye Timer, hvertil var at lægge andre 15 overstydende Timer fra 1847, saa at der altsaa blev 30 Timer at besætte. Af disse Timer fik Hr. Kinch de 24, og de øvrige 6 bleve som Extratimer fordelt paa nogle af de øvrige Lærere imod sædvanlig Godtgjærelse. For at tilveiebringe det fornødne Lokale for den ene Afdeling af 3die Klasse blev det nødvendigt, at Adjunkt Thorup fraflyttede sin Beboelseslejlighed i Skolebygningen, dog med en aarlig Huusleiegodtgjærelse af 32 Rbd. Det Samme havde været Tilfældet med Adjunkt Salto i det næstforegaaende Aar i Anledning af 5te Klasse's Oprettelse. Nu boer alene Overlæreren paa Skolen i den af Adjunkt Jacobi før beboede

Lejlighed, men ogsaa han vil blive nødt til at flytte ud, ifald en 7de Klasse i Liden skal oprettes.

Skolens samtlige Lærere med de dem for iaar tillagte Underviisningsfag og Timer ere følgende:

Rektor Bendtsen: Latin i øverste Klasse, 3
Timer Latin (den poetiske Del) i 4de Klasse, samt
1 Time i hver af de 3 nederste Klasser . . . 16 Timer,

Overlærer Riis: Al Græsk i Skolen, Latin
(den prosaiske Del med Grammatik og Stil) i
4de Klasse . . . . . 23 T.

Adjunkt Adler: Historie og Geografi i hele
Skolen . . . . . 25 T.

Adjunkt Thorup: Religion og Hebraisk i
de 2 øverste Klasser, Latin i 2den, Kalligrafi i
de 4 nederste Klasser . . . . . 26 T.

Adjunkt Jacobi: Fransk i hele Skolen,
Dansk i de 4 nederste Klasser . . . . . 24 T.

Saume: Gymnastik i alle Klasser . . . 4 T.

Adjunkt Salto: Mathematisk og Naturhisto-
rie i hele Skolen . . . . . 26 T.

Adjunkt Leth: Dansk Sprog og Litteratur
i øverste Klasse, Religion i de 3 nederste Klas-
ser, Lydst i de 2 øverste, samt Lydst og mundt-
lig Dansk i nederste Klasse . . . . . 25 T.

Konstitueret Lærer Kinch: Latin i 3 A og B
samt Lydst i 3die og 2den Klasse . . . . 24 T.

Musiklærer Engelbreth: Sang i alle Kl. 2 T.

---

195 Timer.

Hvormange egentlige Timer der iaar har været tildelt hvert enkelt Fag i de forskjellige Klasser, viser efterstaaende Schema:

Jagene:	Kl. 5.	Kl. 4.	Kl. 3 A.	Kl. 3 B.	Kl. 2.	Kl. 1.	Summa.	
Dansk	3	2	fælleds 3	5	8	21		
Tydsf	2	2	2	4	6	16		
Fransf	3	3	2	2	10			
Latin	10	9	9	9	8	45		
Græst	5	4	4	4	17			
Hebraist	2	2			4			
Religion	3	3	3	2	3	14		
Historie	3	3	3	3	2	14		
Geografi	2	2	2	2	3	11		
Naturhistor.		1	2	2	3	8		
Mathematik	4	4	3	3	4	18		
Kalligrafi		1	3	4	4	8		
Sang	1	2	2	2	2	2		
Gymnastik	2	2	2	2	2	4		
<u>Rektors T.</u>			1	1	1	3		
	40	40	15	26	15	38	38	195

Med Hensyn til Rektors ene Time i de 3 nederste Klasser, da er den, foruden til Revision af Disciplenes Charak-
bøger og dertil knyttede Bemærkninger, bleven anvendt i
nederste Klasse alene til mundtlige og skriftlige Dvelfer i
Modermåalet, men i de to næste ogsaa til latinske Dvelfer.
I Kalligrafi ere de 2 nederste Klasser combinerede; til Sang
samles alle Klasser 1 Gang om Ugen, og de 4 nederste
Klasser desuden 1 Gang særskilt, men Sangunderviisningen
er i den sidste Tid bleven afbrudt paa Grund af, at Syn-
gelæreren er gaaet til Armeen. Med Hensyn til Svømme-
underviisningen da er der i Overeensstemmelse med Universi-
tetsdirektionens Skrivelse af 17. Juli 1847 truffet den For-
anstaltning, at de 2 nederste Klasser, naar Veirligt tillader
det, faae 4 Timers Underviisning om Ugen, de 3 øverste 3

Timer, ligesom ogsaa Dvøelserne skulle fortsættes hele Jul-
Maaned uden at afbrydes af den ved Maanedens Slutning
stedfindende Examen.

I dette Aar har Adjunkt Salto havt Permission fra Sko-
len fra Oktober 1847 til Slutningen af Februar 1848, for
under et Ophold i Kjøbenhavn at udvide sine naturhistoriske
Kundskaber. I hans Fraværelse, som først var bestemt til
Udgangen af December, vikarieredes der af Skolens andre
Lærere indtil den Tid, men fra Januar af bemyndigedes
Rektor til at antage den da her i Byen værende Cand. theol.
Gauschulz som Lærer i Mathematik indtil Hr. Saltos
Tilbagekomst. Den 1. Marts overtog Hr. Salto igjen alle
sine Funktioner ved Skolen.

Jeg tilsejer her Lærernes nuværende Løger og Emolu-
menter:

Rektor Wendtsen — foruden Embedsbølig med
Have og et Stykke Jord, hvorpaa kan holdes 2 Kver — 1400 Rbd.

Overlærer Riis — foruden fri Bolig paa Skolen —	1000	—
Adjunkt Adler	800	—
Samme som Assistent ved Bibliotheket	32	—
Adjunkt Thorup — foruden Hønslejegedts- gjørelse af 32 Rbd.	600	—
Adjunkt Jacobi	600	—
Samme som Gymnastiklærer	100	—
Adjunkt Salto — foruden Hønslejegedts- gjørelse af 32 Rbd. —	400	—
Adjunkt Leth	400	—
Konstitueret Lærer Rinch	400	—

For hver af de over det sædvanlige Antal af 24 ugent-
lige Timer besørgede Extratimer betales i Reglen 2 Rbmf.,
ligesom ogsaa Syngelæreren har 2 Rbmf. for Timen.

2. Disciple.

Bed den offentlige Examen i Juli 1847 var Discipels antallet 36; af disse dimitteredes til Universitetet 7, hvis Navne og Charakterer ved Examen artium ere anførte ovenfor S. 54; Discipel S. Randrup var afgaaet fra Skolen kort iforveien for at underkaste sig Præliminairexamen i Kjøbenhavn, hvilken han bestod i Oktober Maaned. Bed det nye Skoleaars Begyndelse den 1. September optoges følgende 11 nye Disciple: 1, S. S. A. Meier (Kl. 4), 2, K. P. Lind (Kl. 3 A), 3, S. Ø. Lind (Kl. 3 A), 4, C. N. Gad (Kl. 3 A), 5, P. S. Faber (Kl. 3 A), 6, W. C. Ramsing (Kl. 3 B), 7, P. J. Vjerrum (Kl. 2), 8, S. S. Gad (Kl. 2), 9, G. M. Kleisdorff (Kl. 1), 10, D. Koefoed (Kl. 1), 11, C. L. Rjør (Kl. 1), og strax efter Nytaar 12, S. P. Forum (Kl. 1). Skolens nuværende Disciple ere altsaa 41, hvilke ere fordeelte i Klasserne paa følgende Maade:

V. Klasse.

- 1, Kleisdorff, Lefor, en Søn af Kjøbmand Kleisdorff i Ribe.
- 2, Laurberg, Laurits, en Søn af Sognepræst for Bredsten og Skibet Menighed, Provst Laurberg.
- 3, Pontoppidan, Hans Jørgen, en Søn af afdøde Sognepræst i Hvidding, Pastor Pontoppidan.
- 4, Jørgensen, Jørgen, en Søn af Skolelærer Jørgensen i Ribe.
- 5, Seilberg, Zenning Frederik, en Søn af Pastor Seilberg i Ulderup i Sundeved.
- 6, Solst, Thomas Martinus, en Søn af afdøde Sognepræst for Herbæk, Pastor Solst.

IV. Klasse.

- 1, Nagaard, Jacob, en Søn af Bagermester Nagaard i Ribe.

- 2, Meier, Hans Hansen Andersen, en Søn af Skoleslærer Anders Hansen i Arnum.
- 3, Daugaard, Petrus Janus Kruse, en Søn af Stiftsprovst Daugaard i Ribe
- 4, Romann, Vilhelm August, en Søn af Pastor Romann i Bryndum.
- 5, Bertelsen, Edvard Thomas Gottlob, en Søn af Amtsforvalter, Kammerraad Bertelsen i Ribe.
- 6, Zviid, Christian Alexander, en Søn af Loldbetjent Zviid i Ribe.
- 7, Borchsenius, Johannes, en Søn af afdøde Sognepræst for Heme, Pastor Borchsenius.
- 8, Smith, Ole Worm, en Søn af Birkedommer Smith paa Fans.
- 9, Friis, Gabriel Michael, en Søn af Pastor Friis i Brøns.

III. Klasse A.

- 1, Hansen, Sophus Vilhelm, en Søn af Kniplingshandler Hansen i Mogeltender.
- 2, Gad, Carl August, en Søn af Provst Gad i Holstebro.
- 3, Tvede, Levin Levinson, en Søn af Prokurator Tvede i Ribe.
- 4, Lind, Knud Peter, en Søn af Proprietair Lind til Ulfsumd ved Lemvig.
- 5, Lind, Hans Øllgaard, en Broder til Nr. 3.
- 6, Saber, Peter Heinrich, en Søn af afdøde Apotheker Saber i Holstebro.
- 7, Bertelsen, Ludvig Carl Frederik, en Broder til Nr. 5 i 4de Kl.

III. Klasse B.

- 1, Ramsing, Werner Casper, en Søn af Pastor Ramsing, Sognepræst til Darum og Bramminge.

- 2, Andersen, Carthesius Elieter Joachim, en Søn af Stiftskassjerer Andersen i Ribe.
- 3, Koch, Carl Bendix, en Søn af Pastor Koch i M-lerup.
- 4, Müller, Christian Theodor, en Søn af Kjøbmand og Borgerrepræsentant S. J. Müller i Ribe.
- 5, Seilberg, Peter Bern, en Broder til Nr. 5 i 5te Kl.
- 6, Diderichsen, Thorvald Julius, en Søn af Toldinspektør Diderichsen i Holstebro.
- 7, Rjær, Konrad Karl, en Søn af Stiftsfysikus Rjær i Ribe.
- 8, Gottlieb, Albert Andreas Henri Christian, en Søn af Pastor Gottlieb i Hvidding.

II. Klasse.

- 1, Lindelof, Georg Christian Peter, en Søn af Forpagter Lindelof i Høgum.
- 2, Bjerrum, Peter Janniksen, en Søn af Gaardeier J. Petersen i Skjærbek.
- 3, Tolstrup, Karl Theodor, en Søn af afdøde Pastor Tolstrup.
- 4, Gad, Hans Schulz, en Broder til Nr. 2 i 3die Kl. A.
- 5, Bendtsen, Bendt, en Søn af Skolens Rektor.

I. Klasse.

- 1, Kleisdorff, Hilpert Motie, en Broder til Nr. 1 i 5te Kl.
- 2, Koefoed, Daniel, en Søn af Proprietair Koefoed til Linggaard.
- 3, Forum, Hans Peter, en Søn af afdøde Kjøbmand Forum i Varde.
- 4, Rjær, Casius Louis, en Broder til Nr. 7 i 3die Kl. B.
- 5, Bertelsen, Harald Viggo Julius, en Broder til Nr. 5 i 4de Kl.

6, Friis, Thøger Teilmann, en Broder til Nr. 9 i 4de Kl.

3. Disciplinariske Bestemmelser.

Da det maa ansees for hensigtsmæssigt, at der er nogle positive Bestemmelser for Disciplenes Opførelse baade i og udenfor Skolen, saa har jeg, fra indevarende Mars Besyndelse af, efterat Sagen forinden var behandlet i nogle Lærersforsamlinger, indført nedenstaaende disciplinariske Bestemmelser:

1.

Disciplene have at møde paa Skolen i rette Tid, senest 5. Minutter før Kl. 8 om Morgenen og paa Slaget 2 om Eftermiddagen. Enhver skal strax sætte sig i Stilhed paa sin Plads, saasnart han kommer ind i sin Klasse. Ingen Omlober eller høirostet Snakken maa finde Sted i Klasserne, hvor der til enhver Tid skal herske Orden og Rolighed. Ingen maa uden en Lærers Tilladelse forlade sin Klasse eller, med Undtagelse af i Frikvarteret, Skolebygningen, saalange Læsetiden varer.

Skolen aabnes om Morgenen 15 Minutter før Kl. 8 og om Eftermiddagen 15 Minutter før Kl. 2; for de Tider maa Ingen indfinde sig, men da skal hver Klasses Ordensdur være tilstede.

Naar en Discipel har lovligt Forsald, saasom i Sygdemstilfælde, skal derom gøres en skriftlig Anmeldelse til Rektor.

2.

Ligesom enhver Discipel skal møde vel forberedt paa sine Lektier hjemmefra, samt anstændigt og reentligt klædt, saa skal han ogsaa have med sig paa Skolen de nødvendige Ting, han skal bruge, saasom: Bøger, Landkort, Papir, Penne, Blyant, Griffel m. m. Alt Saadant skal holdes i reentlig og ordentlig Stand.

Lager Nogen uebekommende Ting med sig paa Skolen, blive de konfiskerede.

3.

Ingen maa beskadige Skolens Inventarium eller besudle Borde, Bænke, Bæge og deslige Ting i Skolelokalet. Hvad der i saa Henseende beskadiges, skal, foruden anden passende Straf, erstattes af Den eller Dem, som have gjort Skaden. Er Gjærningsmanden ikke til at udfinde, da maa hele Klassen eller, i visse Tilfælde, alle Klasser staae til Ansvar. For sin Plads i Klassen er enhver Discipel ansvarlig.

4.

I Frikvarteret maa ingen uanstændig Strigen eller Spektakel finde Sted paa Gangene eller i Gaarden, heller ikke Udøben og Ophold paa Gaden.

5.

Kaar Discipleue gaae til og fra Skole, og ellers naar de vise sig paa Gaden og de offentlige Spadseregange — overalt og til enhver Tid — skulle de opføre sig sædeligt.

6.

All offentlig Tobaksrygning forbydes, ligesom ogsaa at gaae paa Bærtshuse eller deslige offentlige Steder. Ingen Discipel maa være Medlem af nogen Forening eller deeltage i offentlige Baller uden Rectors Vidende og Samtykke.

7.

Overtredelse af disse Bestemmelser straffes efter Forseelsens Bestaafenhed, i værste Tilfælde med korporlig Revselse eller endog med Udviisning af Skolen.

4. De i Skoleaaret gjennemgaaede Pensn.

Dansk.

V Kl. Thortsens Litteraturhistorie fra S. 55—128 o: hele det attende Aarhundrede, dog Holberg undtagen; karakteristiske Provesykker af Forfatterne blive jævnlig forelæste,

ligesom Disciplene ogsaa saasnart muligt blive gjorte bekendt med de nyeste Frembringelser i Litteraturen s. Ex. iaar med Herg's *Ninon*. En Oversigt over den nordiske Mythologi er meddeelt. Mundtlige Foredrag ere især i Winterhalvaaret hyppigt forsøgte. En Udarbejdelse skrives hver Uge af afværende religiøs, historisk og administrativt Indhold.

IV. Kl. Thortsens Litt. fra S. 42 (Holberg) til S. 77, idet Disciplene tillige ere blevne gjorte bekendte med adskillige af de i det nævnte Tidrum forefaldende Forfatteres vigtigste Værker; fremdeles har Klassen gennemgaaet den 22de, 23de og 24de Lektion af Borgens Stiløvelse, og er samtidig med Læsningen deraf bleven øvet i Anvendelsen af Troper og Figurer. Hver Discipel har lært 4 Digte udenad til Dvelse i Recitation, samt Forklaring og Udvikling af ikke for vanskelige Poesier. En Time ugentlig anvendt til kristelige Arbejder.

III. Kl. Holst's prosaiske Læsebog fra S. 117—170 med Dvelse i at gjengive det Dplæste i et godt Sprog og Foredrag, samt med Analysering og Ordforklaring. Af den poetiske Deel ere 5 Digte udenadlærte til Recitation. Bojesens danske Sproglære er repeteret forfra til Adjektivet, og den sidste Deel af Bogen fra S. 23 til Enden gennemgaaet og indøvet i Exempler. Hver anden Time anvendt til Stil, dels Gjengivelse af forelæste Stykker, dels Dvelse efter Borgens Veiledning.

II. Kl. Funch-Rogind-Warburgs Læsebog fra S. 264—360 med Gjengivelse af det Dplæste og Analysering. Bojesens Grammatik forfra til S. 29. 5 Digte udenadlærte. Hver anden Time anvendt dels til Diktat, dels til Dvelse efter Borgens Veiledning.

I. Kl. Funch-Rogind-Warburgs Læsebog er for Stor

stedelen gennemlæst, og nogle Digte bagi Bogen lærte udenad. Af Bojesens Grammatik ere Hovedreglerne gjentagne Gange læste og idelig indøvede ved Analyse. 4 Timer ugentlig ere anvendte til orthografiske Øvelser.

Latin.

V Kl. Dimittenderne opgive til Examen artium: 2 Bøger af Livius; hele Sallust; 8 Taler af Cicero; Cic. de officiis lib. 1, de senectute, de amicitia; 2 Bøger af Horatses Dder, alle Epistlerne og ars poetica; 3 Sange af Virgils Æneide.

Af hele Klassen er iaar læst: Livii Hist. Rom. libb. 1—2.; Cic. de Off. lib. 1, de senectute et de amicitia; Horatii Epp. libb. 1—2. Ars poet. Nepeteret Ciceros Taler IV in Catil. pro lege Manilia, pro Archia, pro Ligaris, pro Dejotaro.

Madvig's latinske Grammatik: Ordbannelseklæren og hele Syntaren. Tregders latinske Litteraturhistorie. Skriftlig og mundtlig Oversættelse efter Henrichsens Materialier og Opgaver.

IV Kl. Cic. orat. 1 in Catil. Sallustii Catilina og Jugurtha til Cap. 42 incl. Virgil. Æneid. lib. 1. Terentii Andria.

Madvig's Grammatik: Ældste Parti: fra 2det Afsnit Cap. 5 til Metriken; yngste Parti: 1ste Afsnit Cap. 7 og Afsnittet ud, og fra 2det Afsnit Cap. 7 til Metriken. Stil: Ældste Parti: Ingerslevs Materialier 1ste Samling, mundtlig fra S. 80—105, skriftlig fra S. 116—149, samt fra S. 155 til Bogens Ende; yngste Parti: Ingerslevs Materialier 2den Samling, mundtlig fra S. 39 „Thi ikke som Borgere“ til S. 52 „Dernæst udforskede han“; skriftlig fra S. 69—106. Bojesens romerske Antiquiteter (2den Udg.)

er benyttet ved Henviisning. I Sammenhæng er læst *S.* 42—44 (*Senatus*); *S.* 57 § 20 (*Almuetribuner*); *S.* 65—70 (*Retsvæsenet*); *S.* 80—88 (*judicia privata og publica*). I Tregders Litteraturhistorie Stykkerne, som uagaa de Forfattere, der i Aarets Løb ere læste.

III Kl. A. *Cæsar de bello Gallico* 4de og 5te Bog og af 7de Bog forfra indtil Cap. 52.

Madvig's Grammatik: af Formlæren Cap. 17—25; af Syntaren fra Cap. 7 i første Afsnit (om Adjektivernes Forhold) indtil Tillæget til Cap. 3 i andet Afsnit (om Gjenstandsætninger). Stile ere skrevne efter Trojels Exempler fra Cap. 4 indtil Bogen ud. Nogle faa Stykker have dog været tagne til mundlig Stil. I den sidste Del af Aaret er der blevet dikteret Stile til Indøvelse af det, som er læst af Syntarens andet Afsnit.

III Kl. B. *Cornelius Nepos - Thrasybulus, Conon, Iphicrates, Chabrias, Epaminondas, Eumenes, Phocion.*

Madvig's Grammatik: af Formlæren Cap. 17—25; af Syntaren forfra indtil Læren om Genitiv. Stile ere skrevne efter Trojels Exempler forfra indtil lidt ind i Cap. 4 (Læren om Ablativ).

II Kl. Borgens Læsebog forfra indtil det 27de Stykke med Undtagelse af et enkelt Stykke. Alle foran i Bogen anførte Gloser ere lærte udenad. Hele Formlæren efter Madvig's Udtog, dog med Undtagelse af de Stykker, som ere trykte med smaa Typer.

Græsk.

V Kl. *Dimittenderne* opgive til *Examen artium*: 1 Bog af Herodot, 2 Bøger af Xenophons *Anabasis*; Platos *Apologia Socratis* og *Crito*; 2 Bøger af Xenophons *Memorabilia Socratis*, samt 7 Bøger af Homer.

Af hele Klassen er iaar læst: Platos *Apol.* og *Crito*;

1ste Bog af Xenophons Anabasis; af Homers Iliade I—IV og VI—VII; desuden have Dmittenderne specielt læst Xenophons Memorabilia Sokratis lib. I—II, og Hom. Il. lib. V.

I Grammatiken er Formlæren repeteret efter Lange; i Madvig's Syntax læst og repeteret fra Begyndelsen til Cap. 6 (Propositionerne). Bergs „Opgaver“ er benyttet til dette Afsnit, deels til mundtlig, deels til skriftlig Oversættelse, og Bojesens græske Antiquiteter er benyttet ved Henviisning. I Tregders Litteraturhistorie er læst Stykkerne som angaae de i Aarets Løb læste Forfattere.

IV Kl. Xenophons Anabasis lib. II—III. Hom. Il. II—III.

Grammatik: Formlæren repeteret efter Lange; af Madvig's Syntax læst og repeteret til Cap. 5 (Genitiv). Endeel Anmærkninger forbigaaede. Bojesens græske Antiquiteter benyttet ved Henviisning. I Sammenhæng er læst S. 122—127 (Krigsvæsenet). I Tregders Litt. Homer og Xenophon.

III Kl. A. Lunds Læsebog fra S. 15 Nr. 7 excl. (de danske Stykker mundtlig og skriftlig) til Afsnittets Ende, samt fra S. 95 til 98 (Μειῶ τὸν-).

Tregders Grammatik: Formlæren til Ordbdannelselæren (af de uregelmæssige Verber, de som forekomme i Lunds Læsebog). Adskillige Anmærkninger ere forbigaaede og Alt som angaaer andre Dialekter end den attiske.

III Kl. B. Lunds Læsebog fra Begyndelsen til S. 15 Nr. VII excl. (de danske Stykker mundtlig og skriftlig). Tregders Grammatik til 2den Conjug. (excl.) Mange Anmærkninger ere forbigaaede.

Schraiff.

V Kl. Øverste Parti: Hele Genesis og de 10 første Kapitler af Exodus; desuden den 1ste, 2den, 8de, 14de, 22de, 91de og 104de Psalme, men som ikke ere repeterede og derfor ikke opgives til Hovedexamen. Nederste Parti:

Genesis fra Cap. 18—41 incl. Hele Klassen har læst Whittes Grammatik forfra til det 12te Kapitel saaledes, at Alt er medtaget.

IV Kl. Øverste Parti: Genesis Cap. 8—27 incl. Whittes Grammatik for § 64 til § 107. Nederste Parti: 1ste, 2det og 3die Kapitel af Genesis. Whittes Grammatik forfra indtil 6te Kapitel med Forbigaaelse af specielle Regler, samt det regelmæssige Verbnum.

Religion.

V Kl. Johannis Evangelium i Grundsproget, forfra indtil det 12te Kapitel. Herslebs Bibelhistorie forfra og indtil det jødiske Riges Deling, samt fra Apostlernes Historie og Bogen tilende. Krog=Meiers Lærebog fra § 145 til Enden samt fra § 1 til § 69 incl. Dimittenderne have desuden repeteret (efter Bohrs Ledetraad) §§ 70—115 incl.

L. Kleisdorff, af den mosaiske Tro, har i en ugentlig Time læst af Krog=Meiers Lærebog fra § 1 til § 69 incl. og i Forbindelse med de Øvrige i Klassen ovennævnte Uffnit af det gamle Testaments Bibelhistorie.

IV Kl. Bohrs Ledetraad 1ste Kap. (§ 1—§ 45), samt fra § 109 og Bogen tilende. I Herslebs Bibelhistorie Ud= sigten over det gamle Testaments Bøger, Apostlernes Historie, og de 2 første Perioder af den jødiske Historie. I den danske Bibeloversættelse er „Apostlernes Gjerninger“ gennemgaaet som Bibellæsning.

III Kl. Valles Lærebog, 4de, 5te og 6te Kapitel, men af 6te er Udskilligt forbigaaet. Troesartiklerne og Buddene i Luthers Katechismus. Herslebs større Bibelhistorie, forfra til Rigernes Deling.

II Kl. Valles Lærebog, de 3 første Kapitler. Katechismus 1ste og 2den Troesartikel samt Buddene. Herslebs mindre Bibelhistorie, forfra til Jesu Parabler.

I Kl. Her er uden Lærebog meddeelt en kort Oversigt over de christelige Troeslærdomme, knyttet til nogle udenadslærte Hovedskriftsteder og til Katechismus, hvoraf de 3 Troesartikler, Buddene og Fadervor er læst. Daugaards og Etedj;olms Bibelhistorie, forfra til Rignelsen om Sædemanden.

I de 3 nederste Klasser Psalmer af Hjorts Samling.

Historie,

V Kl. Af den gamle Historie efter Kosob, Langbergs Udgave: De ældre asiatiske Stater, Egypten, Karthago, det persiske Monarki og Grækenland til det makedoniske Herredomme. Af den nyere Historie: Frankrig, England og Lydsland fra 1517 til vore Dage, samt hele Spanien, Portugal, Niederlandene, Tyrkiet, det græske Keiserdømme, Persernes, Arabernes og Mongolernes Historie — Alt efter Kosobs Udtog. En historisk Afhandling maanedlig.

IV Kl. Hele Danmarks Historie efter Allens Udtog; Sverrigs og Norges Historie, samt Frankrigs fra 1517, efter Kosobs Lærebog.

III Kl. Allens kortere Danmarks Historie fra den oldenborgske Stammes Thronbestigelse til vore Dage. Behrs gamle Historie indtil de romerske Kejsere.

II Kl. Hele Klassen Kosobs fragmentariske Historie forfra og indtil den franske Revolution; Lindelof, Tolstrup og Bendtsen desuden Allens Danmarks Historie indtil Frederik den 4de.

I Kl. Allens Danmarks Historie indtil Christian den 4des Død, men med Udeladelse af en Del af Skilbringerne af den indre Tilstand i Landet.

Geografi.

V Kl. Hele Jørgerslevs større Geografi.

IV Kl. Efter samme Bog Afrika, Amerika, Australien, den almindelige Indledning og Europa til Schweiz.

III Kl. Samme Bog forfra til Spanien,

II Kl. (2 Timer ugentlig) Kosovds mindre Geografi, Europa indtil Schweiz, alle de andre Verdensdele.

I Kl. (3 Timer ugentlig) Hele Geografien efter samme Bog.

Mathematisk.

V Kl. I Arithmetik efter Berg forfra til Rigninger af 2den Grad. I Geometri har Laurberg læst efter Bjørn fra § 99 til § 126 og det Dvrige af Geometrien efter Dittat. De Andre have læst efter Oppermann fra 2den Bog til 450 med Forbigaaelse af 269—274, 378—428 samt 441—446. Det Meste af 1ste Bog er repeteret, I den sidste Tid er givet skriftlige Opgaver 1 Gang ugentlig.

IV Kl. Overste Parti: Bergs Arithmetik forfra til 9de Kapitel med Forbigaaelse af § 6, samt Rigninger af 1ste Grad med 1 Ubekjendt. Nederste Parti: I Arithmetik efter Berg forfra til Brok. Begge Partier ere i Timen blevne øvede i Bogstavregning og Regning med Decimalbrok. I Geometri har overste Parti læst efter Oppermann fra 169—312 med Forbigaaelse af § 10 samt 249—257; desuden repeteret forfra; nederste Parti har i Oppermann læst forfra til § 7.

III, II og I Kl. Øvelser i praktisk Regning efter Ursins Regnebog samt efter opgivne Exempler. Hovedregningsøvelser.

Naturhistorie.

IV Kl. Indledningen til Planteriget efter Drejers og Bramsens Lærebog.

III Kl. Forfra Planteriget til de bægervblomstredes Klasse, efter samme Bog.

II Kl. Pattedyrene og Fuglene efter samme Bog.

I Kl. Pattedyrene efter Strøms Læsebog.

Indiſk.

V Kl. Hele Hjortſ poetiſke Læſebog. Formlæren re-
peteret efter Hjortſ ſtorre Grammatik. En ſkriftlig og en
mundtlig Stil om Ugen efter Lorentzens Stiløvelſer forfra
til S. 58.

IV Kl. Hjortſ Læſebog, den profaiſke Deel fra Side
412 (3die Curſus) — 558. Af Hjortſ ſtorre Grammatik:
Formlæren. Lorentzens Stiløvelſer forfra til S. 42.

III Kl. Hjortſ Læſebog S. 1 — 53 og 113 — 120.
Hjortſ lille Grammatik er gjennemgaaet 2 Gange.

II Kl. Hjortſ Læſebog S. 1—62. Hjortſ lille Gram-
matik er gjennemgaaet 2 Gange. Af Wolles Materialier til
at indøve den tydiſke Formlære er lært S. 37—49.

I Kl. Riſſes mindre Læſebog fra S. 111 til Enden;
i Sommerhalvaaret Riſſes ſtorre Læſebog forfra til S. 57.
Hjortſ lille Grammatik er læst med endeel Forbigaaelſer. I
Wolles Materialier er Brugen af Hjelpeverberne og 1ſte
Conjugation indøvet.

Franſk.

V Kl. Øverſte Parti: Borrings Etudes littéraires:
La famille Riquebourg, les célibataires og Partie épisto-
laire til Lettres d'Italie. Borrings Grammatik fra Brugen
af Hjelpeverberne til Enden og repeteret forfra til Syntaren.
Borrings franſke Stiløvelſer fra Nr. 49—75 (de ulige Num-
mere). En Time om Ugen er anvendt deels til Stil, deels
til Dørhørelſe af hvad Disciplene i Ugens Løb havde læst
paa egen Haand. Nederſte Parti: Borrings Grammatik fra
Syntax til § 4 om Hjelpeverbernes Brug, ſamt den para-
digmatiſke Deel repeteret. Stiløvelſerne forfra til Nr. 27
(de ulige Nummere); iøvrigt ſom øverſte Parti.

IV Kl. Øverste Parti: Etudes littér.: Une aventure de Gil-Blas, Jeannot et Colin og les Célibataires; Ingerslevs Materialier fra S. 31 til Enden; Borrings Grammatik forfra til S. 117 samt Ordbannelseslæren efter Prof. Abrahams's Grammatik. Nederste Parti: Borrings Læsebog for Mellemklasserne fra S. 109—174 og fra S. 241—262; Abrahams's Gr. fra S. 99 til Ordbannelseslæren. Ingerslevs Materialier fra S. 16—29. Begge Partier have i Télémaque læst 12te og 13de Bog, og have af og til høvt skriftlige Øvelser.

III Kl. A. Borrings Læsebog for Mellemkl. fra S. 25—37 og fra S. 90—121. Abrahams's Gr. forfra til S. 56 og fra S. 67—83 (om Verbum). Ingerslevs Materialier fra III (Flertalsdannelsen) til IX (de pers. Pron.).

III Kl. B. Læsebogen fra S. 13—27. Abrahams's Gr. forfra til S. 172 med Forbigaaelse af det Meste med smaat Tryk. Ingerslevs Materialier forfra til Flertalsdannelsen S. 4.

5. Skolebibliotheket.

Bibliotheket har siden sidste Programs Udgivelse deels ved Forsendelser fra Regeringen, deels ved Gave og ved Indkjøb for den normerede Sum modtaget følgende Tilvært:

Skoleprogrammer for Aaret 1847 fra

Aalborg Kathedralskole: Ledetraad for den første Undervisning. Af Adjunkt Jermin.

Aarhus Kathedralskole: Om danske Læsebøger for Begyndere, med særegt Hensyn til den af Funch, Røgind og Warburg udgivne Læsebog. Af Adjunkt J. Røgind.

Aarhus videnskabelige Realskole: Efterretninger om Skolen for Aaret 1846—47. Af R. C. Nielsen, Skolens Rektor.

- Borgerdydsfolen paa Christianshavn:** Om den rette Grundighed, i Anledning af den store Trængsel af Læresag især i de lærde Skoler. Af Mag. M. Hammerich, Skolens Forstander.
- Borgerdydsfolen i Kjøbenhavn:** Skoleefterretninger. Ved E. B. Rimestad, Skolens Forstander.
- Frederiksborg lærde Skole:** Nogle Bemærkninger om Religionsunderviisningen i de lærde Skoler. Af L. de Richelieu, Adjunkt.
- Sorsens lærde Skole:** Sveveren Recimer og det vestromerske Keiserrige. Af L. Thornam, Adjunkt.
- Rolding lærde Skole:** Om dansk Grammatik og danske Grammatikker. Af Overlærer Chr. Troiel.
- Metropolitanskolen:** Tvende Skoletaler. Af B. Borgen, Professor, Skolens Rektor.
- Nyfjøsbing Kathedralskole:** 1. Om de Gamle, navnlig Grækerne, som den nyere Verdens Lærere. Af E. P. Rosendahl, Rektor. 2. Fortsættelse af Katalogen over Kathedralskolens Bibliothek.
- Odense Kathedralskole:** Det kirkelige Kalendervæsen, 1ste Hefte, af Overlærer Dr. Paludan-Müller.
- Roeskilde Kathedralskole:** Grundsætninger for Underviisningen i de lærde Skoler med stadigt Hensyn til den nye Underviisningsplan for samme. 1ste Hefte. Af Rektor Dr. S. N. J. Bloch, Etatsraad, R. af D. og Dbrmand.
- Randers lærde Skole:** Skoleefterretninger for Aaret 1846—47. Af Dr. E. N. Thortsen, Skolens Rektor.
- Keyfjaviß lærde Skole:** Jölsengkir malshattir safnadir, utvaldir og í stafrofsrød færdir af Dr. H. Scheving.
- Ribe Kathedralskole:** 1. Bidrag til Skildringer af Ribe By i de forrige Aarhundreder (3die Hefte). Af P. Adler, Adjunkt. 2. Fortsatte Bemærkninger om den provisoriske

Underviisningsplan af 25. Juli 1845. Af E. S. A. Bendsen, Rector.

Rønne lærde og Real-Skole: Collatio codicum II Havniensium cum editione Elberlingiana G. Julii Cæsaris Comment. de B. G. Inst. II. K. Whitte, A. M.

Slagelse lærde Skole: Anmærkninger til D. Horatius Flaccus's femte Brev i første Bog. Af Rector Mag. Elberling.

Sorø lærde Skole og Opdragelsesanstalt: De duobus codicibus Sallustii Hauniensibus. Scrips. Dr. E. F. Bojesen, Rector Scholæ Soranæ.

Viborg Kathedralskole: Skoleefterretninger for Aaret 1846—47. Af J. C. Olsen, Rector.

Slensborg lærde Skole: Exponitur de rerum inventione ac dispositione, quæ est in Lysiæ atque Antiphontis orationibus. Scrips. P. G. Ottsen, Dr. phil.

Haderslev lærde Skole: Haderslevens Scenweg in alter und neuer Zeit. Von dem Subrector, Dr. Michelsen.

Susum lærde Skole: Einige Worte über die Unzulänglichkeit eines bloß passiven Verhaltens der Schüler in Bezug auf den mathematischen Unterricht. Vom Subrector Lohse.

Slesvigs Domskele: Die Oedipusfage und ihre Behandlung bei Sophokles. Von Dr. Fr. Lübker, Conrector der Domschule.

Kiel lærde Skole: Ueber die Beziehung der chronologischen Bestimmungen im Lucas 1., 2. und 3. Vom Collaborator Dr. Jessen.

Gluckstadt lærde Skole: Einzelnes zur Geschichte Glückstadts und Orempes. Von A. C. Lucht, Conrector.

Igehoe lærde Skole: Sprachstudium, Naturwissenschaften

und allgemeine vergleichende Geographie. Vom Dr. und Subrector Dreiß.

Plón lærde Skole: De Platonis Cratylō disputat C. A. Klander, Dr.

Altona Gymnasium: Erstedt Buch der Geschichte Mithridates des Großen. Von Professor Frandsen.

Rageborg lærde Skole: Andeutungen zur Geschichte des Römischen Kriegswesens. Erste Forts. (1846). Von E. F. Zander, Direktor und Professor.

— Andeutungen über den Zusammenhang des Gymnasiums mit der Kirche. Von F. Rieck, Dr., Rector.

De preussiske Gymnasialprogrammer for 1846.

C. T. Engelstoft: De confutatione Latina, quæ apologiæ concionatorum Evangelicorum in comitiis Hauniensibus Anno 1530 traditæ opposita est, commentatio (Universitetsprogram). Kbhavn 1847.

Jr. Chr. Sibbern; Bidrag til at opklare den christelige og kirkelige Frihed saavel i Almindelighed som med Hensyn til Danmark i Særdeleshed. (Universitetsprogram). Kbhavn 1847.

L. A. Kothe; Om Holger Danske (Program for Sorø Akademi). Kbhavn 1847.

H. W. Clausen; Taler, holdte ved forskjellige Leiligheder. Kbhavn 1848.

P. W. Becker; Samlinger til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regjering af udenlandske Arshiver. Kbhavn 1847. 1ste Deel.

Gutzot; Den europæiske Civilisations Historie fra det romerske Riges Fald til den franske Revolution. Oversat af Franck ved E. Moltke. Kbhavn 1847. 4 Hefter.

- N. S. S. Grundtvig:** Lykønsning til Danmark med det danske Dummerhoved og den danske Højskole.
- Ch. Lütken:** Om Sorø Akademies Idee.
— Om Sorø Realhøjskoles Idee.
- C. Molbech:** Om Sorø Akademi, dets Skjebne og dets Fremtid.
- D. E. Rugaard:** Skole-Bibliothek eller Fortegnelse over danske Skrifter angaaende Opdragelses- og Underviisnings-Væsenet, fagviis opstillet i alfabetisk Orden. Kbhavn 1817.
- S. P. Selmer:** Aarbog for Kjøbenhavns Universitet og øvrige højere Underviisningsanstalter for 1816. Kbhavn 1817.
- M. G. G. Steenstrup:** Det theologiske Studium ved vort Universitet. Kbhavn 1848.
- M. Zaasing:** De colica scortorum. Hauniæ 1848. (Doctor-disputatø).
- M. Trier:** De symptomatologia meningitidis cerebri acutæ. Hauniæ 1847. (Licentiatdisputatø).
- J. L. Ussing:** Inscriptiones græcæ ineditæ. Hauniæ MDCCCXLVII.
- D. Ruhkenii in Terentii comoedias dictata.** Cura L. Schopeni. Bonnæ MDCCCXXV.
- Oratores Attici.** Recensuerunt atque adnotationes criticas addiderunt Jo. Georgius Baiterus et Hermannus Sauppius. Turici 1839—43. 4.
- Synonymes Grecs,** recueillis dans les écrivains des différents âges de la litt. gr. par M. Alex. Pillon. Paris 1847. 8.
- Θουκυδίδου συγγραφή.** Mit erklärenden Nummerungen von K. W. Krüger. Berlin 1846. 2 Bd.
- S. W. J. Bloch:** Om Skoleembedsørament og de fornødne Reform:r af samme. Kjøbenhavn 1818.

P. 17. Thorups efterladte Digte. Udgivne af C. E. Thorsrup og A. Feth, Adjunkter ved Ribe Kathedralskole. De 2 første Hefter. Kbhavn 1847 og 48.

Mindedigt over Kong Christian den 8de. Indbydelseskrift til Universitetets Sorgfest. Kbhavn 1848.

Mindeblad om Kong Christian den 8de. Indbydelse til Sorgfesten paa Sorø Akademi d. 12. Marts 1848. Kbhavn 1848.

Fortegnelse over Forelæsningerne ved Kjøbenhavns Universitet og Charakterlister over dem, der have underkastet sig Examen artium og anden Examen (for Aaret 1847—48).

Fortsettelse af følgende Bøger og Tidsskrifter:

H. Stephani Thesaurus græcæ lingvæ. Edd. C. B. Hase
G. A. L. Dindorfii.

Beckers Verdenshistorie ved J. W. Løbell, oversat af J. Riise.

Sahns Neue Jahrbücher; Helwegss „For Litteratur og Kritik“, Molbechss historiske, Schouvs danske Tidsskrift og Ersklevs Forfatterlexicon.

Oversigt over det Kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger og dets Medlemmers Arbejder i Aaret 1847. Nr. 1—8.

Regnskabs-Oversigt for Aaret 1846 over samtlige Statsindtægter og Udgifter. Kbhavn 1848.

Budget for Aaret 1848 for samtlige Statsindtægter og Udgifter. Kbhavn 1848.

Et Herbarium af indenlandske Planter.

Bibliotheket har iaar modtaget en ikke ubetydelig Tilvært ved Gaver fra tvende Belyndere af Skolen.

Fra Hr. Kjøbmand Kahr i Ribe ere følgende Bøger tilstillede til Indlemmelse i Skolebibliotheket:

- The Spectator.** London 1789. 8 Dele.
- The Works of Al. Pope.** London 1797. 9 Dele.
- The Plays of William Shakspeare.** London 1797. 8 Dele.
- Commentaries on the Laws of England by W. Blackstone.**
London 1800. 4 Dele.
- The Constitution of England by J. L. de Lolme.** London 1789.
- The lives of the most eminent English poets by Sam. Johnsen.** London 1801. 4 Dele.
- Elegant Epistles: being a copious collection of familiar and amusing letters.** London 1794.
- Elegant Extracts or useful and intertaining Pieces of Poetry.** London 1801.
- Elegant Extract in Prose.**
- The history of Rasselas, prince of Abissinia.** London 1798.
- A new collection of select pieces in English prose by Ebeling.** Hamborg 1789 (en Ræsebog).
- The beauties of England.** London 1764.
- Paradise regain'd by John Milton.** London 1770.
- Description of Greenwich Hospital.** 1790.
- The Bristol and Hotwell Guide.** Bristol 1789.
- The new Oxford Guide.** Oxford s. a.
- The autentic Trial of R. Williams.** London 1790.
- Lessons to a young Prince.** London 1790.
- Isabella, or the fatal marriage, altered by Garrich.** London 1783.
- The Grecian Daugther, by Arthur Morphy.** London 1784.
- The Beggar's Opera, by Mr. Gay.** London 1772.
- Histoire ancienne par Rollin.** Amsterdam 1754. 13 Dele.
— moderne — Paris 1755. De 6 forste Dele.
- L'origine des loix.** Paris 1759. 6 Dele.

**Principes du droit de la nature et des gens par Mr. For-
mey. Amsterdam 1758. 3 Dele.**

**Le droit des gens par M. de Vattel. Londres 1758:
3 Dele.**

Histoire du Cardinal de Granville. Paris 1761.

**Introduction à l'histoire de Dannemarc, par Mallet. Co-
penhagne 1755. 4.**

Le misantrope. A la Haye 1726. 2 Dele.

**Cornelius Nepos, les vies des grands capitaines. Halle
1748.**

Quinte-Curce, par Vaugelas.

**L'abeille ou receuil de philosophie, de littérature et d'hi-
stoire. A la Haye 1755.**

**Amours de Theagènes et Chariclée. Histoire Ethiopique.
Paris 1743.**

Contes de Bocace. A Cologne 1702.

**Histoire des anciennes revolutions du globe terrestre. Am-
sterdam 1752.**

**Bibliothèque de campagne ou amusement de l'esprit et
du coeur. A la Haye 1735. 3 Bd.**

**Nouveau voyage autour du monde par M. le Gentil. Am-
sterdam 1728.**

Recueil de cent lettres par de Grimarest. A Vienne 1751.

Traité des feux d'artifice. Paris 1747.

**Observations phisiques sur le barometre et le thermometre
reglé, par J. Bianchy. Manheim 1758.**

Memoires de Brandebourg, par Frédéric 2, roi de Prusse.

Klopstock's Messias. Altona 1780. 3 Dele.

**Die dänische Schaubühne von L. Holberg. Copenhagen und
Leipzig 1752. 5 Bd.**

Hagedorn's sämtliche poetische Werke. Hamborg 1771.

- Nicolai Klind underirbische Reise. Kopenhagen und Leipzig 1741.
- Nordbergs Leben Carl des Zwölften. 1745—51. 3 Bind fol. med Kobber og Planer.
- Buddei Allgemeines historisches Lexicon. Leipzig 1730—32. 4 Bind fol.
- Epiktets Haandbog overs. af C. Boye. Kbhavn 1781.
- Efterretninger om Mordet paa Gustav den Tredie. Kbhavn 1797.
- Adam og Eva. Et dramatisk Stykke af J. Ewald. Kbhavn 1769.
- Vieyra's Portuguese & English Dictionary. London 1794. 4.
- Vieyra's Portuguese Grammar. London 1794.
- Nova Grammatica Portugueza, por A. Meldola. Hamburg 1785.
- Traduccion de las cartas mercantiles y morales de J. C. Sinapius, por A. Meldola. Hamburgo 1784.
- Spanische Sprachlehre und Chrestomathie von J. B. Calvi. Helmstadt 1790.

Alf Hr. Distriktslæge Øgmundsen har Skolen iaar modtaget følgende Gave:

8 Kasser med indenlandske Insekter.

1 udstoppet Bæsel.

17 Hefter af Illustrirte Naturgeschichte des Thierreichs.

Mit 4000 Abbildungen. fol. Leipzig 1846—47.

Disciplenes Bibliothek har i Skoleaaret 1847—48 havt en Indtægt af 25 Rbd. 3 Mk. 1½ β. Udgiften var 21 Rbd. 3 Mk. 7½ β., saa at der haves en Beholdning af 3 Rbd. 5 Mk. 9½ β. Et Bogskab er blevet indrettet i et af Skolens Værelser, hvor Bibliotheket er bedre bevaret end forhen var Tilfældet.

Følgende Bøger ere desuden anskaffede:

- Kæmpeviser, samlede af Grundtvig.
 Baggens Bøger, 11te og 12te Bind.
 Illustrirter Volkskalender für 1848.
 Chr. Winthers Digte 4de Udgave.
 Paludan Müllers Ungdomsarbejder.
 L. Heibergs poetiske Skrifter 1ste—3die Bind.
 Gjenboerne af Høstrup.
 Shakespeares dramatiske Bøger 11te og 12te Levering.
 Dannevirke ved Worsaae.
 Ninon af Henrik Herg.
 Amleth af Dehlenschläger.

Efternævnte Bøger ere fra forskjellige Sider bleve
 stjænkede til Bibliotheket.

- Bibliothek for Ungdommen af Riise.
 Læsefrugter af Elmquist.
 Der lustige Lag oder Figaros Hochzeit.
 Originale Anekdoter om Peter den Store.
 Stambuch-Aussätze.
 Italiensk Læsebog ved Sommer.
 Do. Grammatik ved Samme.
 Experimental Physik ved Krausensteiner.
 Der deutsche Kinderfreund.
 En Telemaque overs. paa Svensk.
 Peter Nicolai Thorups efterladte Digte (1ste H. samt An= hanget indehold. Levnetsbeskrivelsen). Udg. af C. C. Tho= rup og Andr. Leth.
 P. N. Thorups Historiske Efterretninger om Ribe Cathe= dralskole. (2det Exemplar).
 Grundtvig: Prøver af den gammel-danske Rimkronike.

Kosob-Hansen: Om Nationalitetens Bæsen og Betydning.
 K. Nyernp: Det danske Sprogs Retfkrivningstheorier.

6. Udtog af Skolens Regnskab.

A. Skolens almindelige Regnskab.

1. Indtægt.

	Rbd.	ß.
1. Kassebeholdning fra 1846	351	30
2. Indt. ifølge Decisionsposter til Regnsk. 1846	5	60
3. Renter af Skolens Kapitalformue	194	82
4. Jordbogsindtægter i Korn og Penge	2579	55½
5. Indt. af Kirker og Præsteskald i Korn og Penge	240	72½
6. Skolefontingenter (Skolepenge, Lys = og Brændpenge, Indfkrivningspenge)	638	72
7. Indtægter fra Hospitalet i Ribe (Kostpenge, Til Adc og 3te Lektieherer, Skolens Oltønde)	407	6
8. For solgt ubrugeligt Inventarium	5	32
9. Tilskud fra den almindelige Skolefond	4240	36
10. Restancer for 1846	157	≠
	Summa	8820 62

2. Udgift.

	Rbd.	ß.
1. Faste Gæger, Tillæg og Gratifikationer	5041	92
2. Til Timeunderviisning	357	≠
3. Pensioner	680	≠
4. Til Bibliotheket	200	≠
5. Til Bygningers og Inventariers Vedligeholdelse	500	86
6. Brandsels- og Belysningsfornodenheder	154	4
7. Skatter og Afgifter	217	80
8. Regnskabsforingen	171	51
9. Forskjellige tilfældige Udgifter (a. Løn til Pedellen, b. Rengjoring, c. Porto, Proto- koller, Skrivematerialier og Affkrivning, d.		
	Kateris	7323 25

	Rbd.	ß.
Transport	7323	25
Programmer og Skolevitideligheder, e. an- dre Udgifter)	404	25
10. Extra Udgifter — Dyrtidsgratialeet	524	„
11. Gageforskjud. Alt refunderet.		
12. Restancer	204	29
13. Udgifter ifølge Decisionsposter til Regnska- ber for 1846	5	12
14. Drerskjud til den almindelige Skolefond (Professoriinde Hansens Pension og Renter fra Borchs Legat i Kbhvn til Decbr. 1847)	223	87
Summa	8684	82
Kassebeholdning ultimo 1847	135	Rbd. 76 ß.

B. Bibliotheket,

1. Indtægt.

	Rbd.	ß.
1. Kassebeholdning for 1846.	„	34
2. Renter for Aaret 1847	7	21
3. Af det Teilmanns Legat , ...	20	„
4. Tilskud fra Skolekassen	200	„
Summa	227	55

2. Udgift.

	Rbd.	ß.
1. Boghandlers og Bøgbinderregninger til Beløb	179	69
2. Ven til Assistenten	32	„
Summa	211	69

Beholdning 15 Rbd. 82 ß.

C. Stipendiefonden.

1. Indtægt.

	Rbd.	ß.
1. Renter af Kapitalformuen	159	78
2. Indtægter i Korn og Penge	176	88
3. Kostpenge fra Ribe Hospital	209	11
Summa	545	81

2. Udgift.

	Rbd.	ß.
1. Underballance efter Regnskab for 1846	1	22
2. Til Stipendier ifølge Direktionens Resolution af 20. Novbr. 1847	500	≠
3. Renten fra Borchs Legat, tildeelt to Disciple, hver 11 Rbd. 91½ ß.	23	87
4. For Regnskabsførelsen af Netto Indt. a 2 pCt.	10	88
5. Porto og Postgebyr	3	31
	Summa	539 36
	Beholdning 6 Rbd. 45 ß.	

D. Det Thurah-Salsterke Legat.

1. Indtægt.

	Rbd.	ß.
1. Kassebeholdning fra 1846	10	20
2. Renter i Maret 1847	23	≠
	Summa	33 20

2. Udgift.

	Rbd.	ß.
For Regnskabsføringen a 2 pCt. af Indtægten i 1847	≠	44
	Beholdning 32 Rbd. 72 ß.	

7. Fordelingen af Beneficierne i Skoleaaret.

Med den kongelige Universitets- og Skoledirektionens Skrivelse af 20. Novbr. 1847 var Fordelingen af Beneficier for det nu tilendebragte Skoleaar saaledes approberet:

A. Sjette Stipendium, 50 Rbd.

(15 Rbd. at udbetale, 35 at oplægge.)

1. Kleisdorff, K. 2. Pontoppidan, H. J.

B. Mellemske Stipendium, 35 Rbd.

(15 Rbd. at udbetale, 20 at oplægge.)

1. Jørgensen, J. 2. Feilberg, H. F. 3. Holst, L. M.
4. Aagaard, J. 5. Esmann, B. A. 6. Borchsenius, J.
7. Hviid, E. A. 8. Lvede, P. L.

C. Laveste Stipendium, 20 Rbd.

(10 Rbd. at udbetale, 10 at oplægge.)

1. Andersen, J. E. E. 2. Diderichsen, Th. J. 3.
- Gottlieb, A. A. H. E. 4. Feilberg, P. B. 5. Kjær,
- E. E. 6. Bendtsen, B.

D. Fri Underviisning.

(Foruden Stipendiarierne.)

1. Friis, M. G. 2. Müller, E. Th. 3. Lindelof,
- G. E. P. fra 1ste Januar 1848 at regne. 4. Tolstrup,
- E. L., fra 1ste April samme Aar.

E. Det Børste Legat.

(Galt 23 Rbd. 87 β. til Deling mellem 2 Disciple.)

1. Kleisdorff, P. 2. Pontoppidan, H. J.

De tvende Portioner af det Moltkiske Legat, som ere tillagte Ribe Cathedralskole, oppebæres for Tiden af Disciplene B. A. Esmann og E. E. Kjær.

Den offentlige Examen
i Ribe Kathedralskole for Aaret 1848 afholdes
i følgende Orden:

Tirsdag den 25. Juli:

Første Børelse.	Andet Børelse.
8 — 10 Latin Kl. 5,	8 — 10 Fransk Kl. 3 A.
10½ — 12 Græsk Kl. 5,	10 — 12 Historie) Kl. 4.
2 — 4 Hebraisk Kl. 5,	Geografi) Kl. 4.
	2 — 4 Latin Kl. 4.

Tredie Børelse.

8 — 10 Religion Kl. 2. 1.
10 — 12 Regning Kl. 3.
2 — 4 Naturhistorie Kl. 2. 1.

Onsdag den 26. Juli.

Første Børelse.	Andet Børelse.
8 — 10½ Historie) Kl. 5.	8 — 10½ Lydst Kl. 3.
Geografi)	10½ — 12 Hebraisk Kl. 4.
10½ — 12 Lydst Kl. 5.	2 — 4 Mathematisk Kl. 4.
2 — 3½ Fransk Kl. 5.	

Tredie Børelse.

8 — 10 Dans Kl. 2. 1.
10½ — 12 Naturhistorie Kl. 3.
2 — 4 Latin Kl. 2.
3½ — 5 Fransk Kl. 3 B.

Torsdag den 27. Juli.

Første Børelse.	Andet Børelse.
8 — 10 Religion Kl. 5.	8 — 10 Dans Kl. 4.
10½ — 12 Historie) Kl. 1.	10½ — 12 Naturhist. Kl. 4.
Geografi)	2 — 4 Græsk Kl. 4.
2 — 4 Dans Kl. 5,	

Tredie Børelse.

8 — 10 Historie) Kl. 2.
Geografi)
10 — 12 Latin Kl. 3 A.
2 — 4 Latin Kl. 3 B.

Fredag den 28. Juli.

Første Børelse.	Andet Børelse.
8 — 10 Mathematisk Kl. 5.	8 — 10 Religion Kl. 4.
10 — 12 Historie) Kl. 3 A.	10½ — 12 Lydst Kl. 4.
Geografi)	2 — 4 Historie) Kl. 3 B.
2 — 4 Lydst Kl. 2. 1.	Geografi)

Tredie Børelse.

8—10 Græsk Kl. 3 A.

10 $\frac{1}{4}$ —12 Græsk Kl. 3 B.2—4 $\frac{1}{2}$ Dansk Kl. 3.

Torsdag den 29. Juli:

Forste Børelse.	Andet Børelse.
8—10 Fransk Kl. 4.	8—11 Religion Kl. 3.

Tredie Børelse.

8—10 Regning Kl. 2. 1.

(Generalcensur Kl. 3.)

Translokation Kl. 6.

(De skriftlige Opgaver udarbejdes i den foregaaende Uge, nemlig for 5te Klasse: Religios og historisk Opgave, latin Skil og Version, tydsk og fransk Skil, arithmetisk og geometrisk Opgave; for 4de og 3die Klasse: dansk og latin Skil; for 2den og 1ste Klasse: dansk Skil, samt Kalligrafisk for de 4 nederste Klasser; endvidere Evnemes og Gymnastikprøve for hele Skolen.)

Saar agtes følgende To dimitterede til Universitetet:

- 1, Laurits Laurberg, en Søn af Sognepræst for Bredsten og Skibet Menigheder, Provst Laurberg.
- 2, Hans Jørgen Pontoppidan, en Søn af afdøde Sognepræst i Hvidding, Pastor Pontoppidan.

Det nye Skoleaar begynder Fredagen den 1. Septbr. Kl. 8, og Dagen før, Torsdagen den 31. August, Form. Kl. 8 foretages Prøven med de nyindmeldte Disciple.

Discipleens Fædre og Børgere samt andre Skolens og Videnskabernes Bølgere indbydes herved til at bære Examen med deres Nærvarrelse.

Ribe Kathedralskole den 15. Juli 1848.

C. S. N. Bendtsen,
Rektor.